

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

magisterské kombinované studium

2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lucie Ocásková

Vývoj učitelského vzdělávání v oblasti národního školství

Praha 2012

Vedoucí Diplomové práce: PhDr. Tereza Vacínová

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Master Combined Part time Studies

2010 - 2012

DIPLOMA THESIS

Lucie Ocásková

Development of Teacher's Education in the Field of National
School System

Prague 2012

The Diploma Thesis Work Supervisor: PhDr. Tereza Vacínová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Žižicích, dne

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí své práce PhDr. Tereze Vacínové za spolupráci a cenné připomínky.

Anotace

Diplomová práce „Vývoj učitelského vzdělávání v oblasti národního školství“ se zabývá vývojem učitelského povolání a školství od středověku až do současnosti. Nezabývá se jen určitou částí, ale postupným vývojem, který trvá až do dnes. V začátku práce se seznamujeme s učitelským povoláním, co obecně obnáší, čím se zabývá a čím se řídí. Dále přibližuje vznik učitelských preparand, učitelské ústavy, vysoké školy a zákony týkající se pedagogických pracovníků.

Klíčové pojmy

kvalita vzdělávání, legislativní normy, pracovní podmínky učitelů, status učitele, školství, učitelská způsobilost, učitelské povolání, učitelské ústavy, výchova, výuka, vzdělávání učitelů, zákon

Annotation

The diploma thesis named „Evolution of the teaching education in the area of the national school system“ deals with the progressive evolution of the teaching employment and schooling education from the Middle Ages until today. It is not occupied only with the certain part, but, either also with the subsequent development which lasts until now. In the introduction of the thesis, we are acquainted with the teaching employment in general, as followed, also with the matter which the educational system concerns about and which it is managed with. It describes the origin of the teaching preparations, teaching constitution, universities and legislation concerning the educational workers.

Key words

quality of education, legislative standards, work condition of the teachers, teacher's status, educational system, teacher's qualification, teacher's employment, teaching constitutions, education, teaching, teachers' education, law

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 Učitel'ská profese.....	10
2 Školské reformy 18. století.....	12
2.1 Školské reformy.....	12
2.2 Počátky velkých reforem.....	14
2.3 II. etapa velkých reforem.....	17
2.3.1 Povinná školní docházka.....	19
2.4 Učitel'ské preparandy.....	21
2.4.1 Kniha metodní.....	22
3 Postavení učitelů v 19. století.....	23
3.1 Rok 1805 – 1848.....	23
3.1.1 Učitel'ské povolání.....	24
3.1.2 Školní den ve staré škole.....	25
3.2 Polovina 19. století.....	28
3.2.1 Učitel'ské povolání.....	31
3.2.1.1 Škola v Budči.....	33
3.2.1.2 Školní prázdniny.....	35
3.3 Hasnerův zákon.....	36
3.3.1 Učitel'ské ústavy.....	37
4 Postavení učitelů za první republiky.....	39
4.1 Období první republiky 1918 – 1938.....	39
4.1.1 Vysoké školy.....	41
4.1.1.1 Počet škol, studentů, profesorů v období 1. republiky.....	43
4.2 Období Druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava 1938 – 1945..	45
4.2.1 Nucený odchod ze školství.....	46
4.2.2 Rok 1944.....	47
4.3 Prvá léta po skončení 2. světové války 1945 – 1948.....	49
5 Učitelé v letech 1948 – 1989.....	50
5.1 Školství 1948 – 1989.....	50
5.2 Odborná způsobilost.....	53
5.2.1 Vzdělávání učitelů základních škol a středoškolských profesorů.....	54
5.3 Československé školství.....	55
6 Změny po roce 1989.....	57
6.1 Školství na přelomu 3. tisíciletí.....	57
6.2 Zákon o pedagogických pracovnících.....	59
6.3 Školská legislativa.....	61
6.4 Instituce a obsah vzdělávání.....	62
6.5 Současný školský systém.....	64
6.6 Spokojenost se současným školním stavem.....	67
6.6 Učitel'ské platy.....	69
6.7 Osobnost učitele.....	71
6.7.1 Učitelé a tělesné tresty.....	72
ZÁVĚR.....	73

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	75
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ.....	77
SEZNAM PŘÍLOH.....	78

ÚVOD

„Škola má připravit k tomu, aby si každý mohl pomoci, abych tak stručně řekl, když je postaven před nějaký problém.“

T.G.Masaryk

Vzdělávání ovlivňuje každého z nás v různých formách po celý život. Téma diplomové práce vývoj učitelského vzdělávání v oblasti národního školství, zahrnuje vzdělávání od jeho vzniku, nezabývá se jen určitou částí, ale jeho postupným a vlastně neustálým vývojem.

Učitel musí po celou dobu své pracovní náplně obnovovat učivo svého předmětu, stále zdokonalovat a propracovávat vyučovací hodiny. Z toho také plynou povinnosti vzdělávat se nejen v počítačové gramotnosti, ale i v nejrůznějších didaktických technologiích. Učitelské povolání se tak neustále rozšiřuje o mnoho nezbytných znalostí a dovedností. Samozřejmostí je celoživotní sebevzdělání a všeobecný přehled.

Cílem diplomové práce je analýza učitelského vzdělávání od školských reforem v 18. století až po současnost. Použitou metodou pro získání informací je podrobné studium dokumentů, knižních publikací, článků v odborném tisku a internetových zdrojů, shromáždění a sběr dat.

V první kapitole je uvedeno, co obnáší učitelské povolání, čím se zabývá a čím se musí řídit, učitelské povolání je vymežováno právními předpisy, jednak předpisy určující povinnosti pracovníků škol a školských zařízení a především Pracovním řádem.

V následujících kapitolách je postupně napsáno o vývoji učitelského povolání, školské reformy, vznik učitelských preparand, učitelské ústavy, první vysoké školy, odborná způsobilost učitelského povolání, současný školský systém a také veškeré zákony a nařízení, které se týkají pedagogických pracovníků.

1 Učitelská profese

Co obnáší učitelské povolání

Existují povolání s kratší či delší historií svého trvání a vedle nich některá, jež jsou spjata s vývojem lidstva od samého jeho začátku - k těm patří učitelství. Obecně lze říci, že učitelství existuje od dob, kdy se vyučování někoho něčemu stalo činností, na kterou se někteří jedinci specializovali a jiní jedinci nebyli schopni nebo ochotni ji provádět. Tak tomu bylo u nejstarších řemesel, jako je tkalcovství, kovářství či léčitelství, jejichž počátky jsou některými odborníky shledávány ve velmi dávné době - snad až před 40 000 let či dříve. Nepochybně existovaly v pravěké společnosti vedle učení řemeslným a jiným pracovním dovednostem také způsoby, jimiž se předávaly z generace na generaci poznatky o přírodě, člověku, náboženské a mravní normy, rituály, symboly apod. - což znamená, že se tomu muselo nějak vyučovat.

Tento přenos poznatků, dovedností a různých informací zajišťovali stařešinové, kněží, šamani, náčelníci kmenů, kteří byli asi prvními edukátory (vyučujícími subjekty) v historii lidstva. Máme o tom svědectví např. od Gaia Julia Caesara, který ve své "etnografické zprávě" Zápisky o válce galské popsal před zhruba dvěma tisíci let, jak v Británii druidové organizovaně vyučovali mladé Kelty náboženským a jiným znalostem a dovednostem. Je důvodné předpokládat, že takto probíhalo vyučování i v jiných kulturách.

Normy učitelských činností

Průcha (2002, s. 34) uvádí, že to, co učitelé ve své profesi vykonávají, je v zásadě vymezováno právními předpisy dvojího druhu: jednak jsou to zákonné předpisy určující povinnosti pracovníků škol a školských zařízení, především Pracovní řád (2001); jednak speciální právní normy vymezující náplň a rozsah práce pro učitele jednotlivých druhů stupňů škol, zejména nařízení vlády ČR (z 28. 6. 1999) stanovující míru vyučovacích povinností učitelů.

Základní normou pro všechny české učitele (působící ve veřejných školách v síti škol MŠMT) je zákon č. 29/1984 Sb., ve znění pozdějších úprav, který vymezuje povinnosti pedagogických pracovníků, podle tohoto ustanovení pedagogičtí pracovníci jsou povinni:

-vychovávat žáky ve smyslu vědeckého poznání a v souladu se zásadami vlastenectví, humanity a demokracie

-svědomitě se připravovat na svou práci,

-dále se vzdělávat.

Tím jsou ze zákona určeny tři základní složky činností učitelské profese, tj. edukace – příprava na edukaci – sebevzdělávání a již z tohoto výčtu je patrné, že se učitelská profese od jiných odlišuje např. tím, že má uloženu zákonnou povinnost se na její výkon „svědomitě připravovat“.

Podrobnější vymezení náplně učitelských činností ustanovuje další právní norma – Pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení (2001, aktualizované vydání). Tento nový pracovní řád je právní normou, která je závazná pro pracovníky všech druhů škol a školských zařízení, jež jsou zřizovány Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, kraji a obcemi bez ohledu na to, zda mají právní subjektivitu, či ne – což se tedy týká těch učitelů, kteří působí ve veřejných školách (norma operuje s kategorií „pedagogický pracovník“).

2 Školské reformy 18. století

2.1 Školské reformy

Důsledky válek o rakouské dědictví donutily Marii Terezii a její rádce hledat cesty k posílení monarchie. Jedním z kroků byla i školská reforma. Roku 1773 byl navíc zrušen jezuitský řád a vzniklé vakuum bylo třeba vyplnit. Proto byl 6. prosince 1774 vydán Všeobecný školní řád (Allgemine Schulordnung), který zaváděl doporučenou, ne povinnou školní docházku pro všechny děti (chlapce i dívky) od 6 do 12 let. Školní docházka se stala vymahatelnou ze zákona a až roku 1869 vydáním tzv. Hasnerova zákona, kterým byl stanoven pevný systém nižšího školství. Nový řád obecného školství vypracoval pruský osvícenec a filantrop Johann Ignaz von Felbiger, opat kláštera ve slezské Zaháni.

V menších městech a na venkově při farních a filiálních kostelech působily triviální školy, kde se vyučovalo náboženství, čtení, psaní, počty. V krajských a větších městech byly zřizovány hlavní školy, na kterých bylo trivium doplněno o dějepis, zeměpis a základy latiny. V hlavních zemských městech (Praha, Brno, Opava) vznikly normální školy, které poskytovaly přípravu pro další studium a přechod do praxe, a to základy stavebnictví, mechaniky, kreslení a přírodopisu.

Vyučování na všech typech škol bylo založeno na memorování, tělesné tresty byly přípustné.

Finanční prostředky na realizaci reformy poskytly obce a vrchnost, hlavní školy byly financovány zemským školním fondem. Dozor nad školou příslušel faráři, hospodářský a administrativní dohled místnímu školnímu dozorcí (obvykle jím býval významný sedlák či jiná místní osobnost). Na celý okres dohlížel vikář nebo děkan, který informoval zemskou komisi.

Všeobecný školní řád poprvé předložil jasnou hierarchii škol, která v nástupnických státech rakousko-uherské monarchie obvykle přetrvala dodnes, založil hustou síť obecných škol, zavedl školní docházku i pro dívky a zavedl řízené vzdělávání učitelů obecných škol v pedagogických kurzech, tzv. preparandách, při některé škole hlavní nebo normální. Preparandy byly pro učitele triviálních škol tříměsíční, pro učitele

normálních škol šestiměsíční a celoroční pro učitele škol hlavních. Zrušení jezuitského řádu významně poznamenalo i život pražské Karlovi univerzity, která přešla pod patronát státního aparátu. Rozsáhlé studijní reformy (zrušení univerzitní jurisdikce, umožnění studia nekatolíkům, zavedení německého jazyka místo latiny) přinesla léta 1782 – 1785.

Patentem vydaným roku 1776 byla reformována gymnázia. Ve vzdělávací soustavě rakouské monarchie se gymnázia stala školami 2. stupně. Ke studiu byli přijímáni žáci, kteří absolvovali 3 třídy hlavní nebo normální školy a složili přijímací zkoušku v němčině. Výuka na gymnáziích byla zaměřena na přípravu budoucích vysokoškolských studentů. Původně se první dva roky vyučovalo v němčině, další tři roky v latině, ale již od roku 1779 začala být ve všech třídách zaváděna jako vyučovací jazyk němčina. Národní jazyky byly nadále vyloučeny. Gymnázia se potýkala s nedostatkem učitelů, dokonce se uvažovalo o jejich zrušení. Nízký počet jejich absolventů začal záhy pociťovat i stát, takže některé zrušené ústavy byly obnoveny.

Dne 11. srpna 1805 byl vydán zákon Politické zřízení obecných škol v c. k. dědičných zemích rakouských, který značně posílil dozorčí roli církve nad školstvím. Z pozitivních změn lze zmínit zavedení opakovacích hodin pro mládež do 18 let, které se konaly vždy v neděli, učebnice a břídicové tabulky, které dostávali chudí žáci zdarma, či zařazení učitele mezi nižší státní úředníky.

2.2 Počátky velkých reforem

Janusová (1995, s. 52,64) uvádí, že Marie Terezie se pustila nejprve do rozsáhlých reforem vysokého školství. Přiměly ji k tomu nepříznivé poznatky o situaci na pražské univerzitě. Již v roce 1743 vydala nařízení, aby komise, kterou stanovil její otec Karel VI., za účelem univerzitní reformy, začala pracovat. Když její výzvy nepřinesly očekávaný výsledek, vydala 26. června 1746 dekret o ustavení nové univerzitní komise. Když ta zjistila špatné hospodaření, kupčení s akademickými hodnostmi, notorické neplnění povinností některými profesory i neracionální způsob výuky, rozhodla se poměrně radikálně zasáhnout. Provádění reforem v oblasti vysokého školství svěřila svému osobnímu lékaři Gerhardu van Swietenovi z Nizozemí. Od roku 1745 byl jejím osobním lékařem. Jako prosazovatele osvícenského pojetí medicíny ho pověřila reformou lékařského studia na pražské univerzitě.

Van Swieten se však neomezil jen na tento, dílčí úsek, ale navrhl přestavbu celého studia. Změny byly uskutečněny také v organizaci studia a v návaznosti jednotlivých oborů. Filosofické studium bylo zkráceno ze tří let na dva roky a v jeho obsahové náplni mělo být méně metafyziky a více etiky a matematiky.

Ve Vídni začala přestavba vysokého školství také nejdříve na lékařské fakultě. Při průzkumu se Marie Terezie dozvěděla, že velký počet studentů se nechává promovat na zahraničních univerzitách, neboť na vídeňské fakultě se promovalo jen každých pět až šest let a poplatky za promoce byly podstatně vyšší než jinde. Nekatolíci dokonce nemohli ve Vídni získat akademickou hodnost vůbec. Rozhodnutí císařovny bylo rezolutní:

1. Žádný domácí student se nesmí nechat promovat v cizině.
2. Promoce se musejí konat každý rok, ale musejí jim předcházet důkladné zkoušky.
3. Nekatolíci však mohou získat pouze "lizenciat" (licenci opravňující k provádění lékařské praxe), nikoli doktorát.

Současně vydala Marie Terezie pokyn dvorskému kancléři, aby spolu s Van Swietenem a dalšími odborníky vypracovali plán na povznesení lékařského studia. Marie Terezie pak na základě Swietenových návrhů vydala 7. února 1749 reskript o zlepšení studia lékařství. Podle tohoto nařízení měly být provedeny radikální změny proti dosavadnímu stavu: profesori měli být jmenováni panovnicí, tj. státní mocí. Představitel fakulty (děkan) měl sice vzejít z voleb akademické obce, avšak dříve než se ujal funkce, musel být schválen panovníkem. Kromě tohoto byl po boku děkana ustanoven "direktor" jmenovaný panovníkem a placený státem. Povinností direktora byla soustavná kontrola učebního procesu a zkoušek.

Reformy studia na lékařské fakultě neprobíhaly však bez odporu. Opozici vytvářeli dokonce i někteří profesori jmenovaní Marií Terezií. Van Swieten, který byl ustanoven prvním direktorem lékařské fakulty, to ještě v roce 1752 v dopise panovnici vysvětloval tím, že univerzita prostě není zvyklá do písmene vyplňovat příkazy vládců.

Spolu se snahami o reformování vysokoškolských studií začala císařovna věnovat pozornost i středním školám, které měly připravovat adepty pro vysoké školy nebo specialisty pro rozvoj manufaktur, průmyslu a obchodu. V roce 1735 vydala nový statut pro gymnázia. Na jeho základě byly zpřístupněny zkoušky, položen důraz na význam německého jazyka a jako povinné předměty nově zavedeny geografie a matematika.

Marie Terezie konkrétně aplikovala své představy o středoškolském studiu zejména při zřízení a vývoji akademie pro výchovu státních úředníků. Zřídila roku 1746 v někdejší letní císařské sídle tzv. Collegium mobilum Theresianum, jež v sobě zahrnovala jak gymnaziální studium, tak úplné vysokoškolské právnické vzdělání. V roce 1749 se Theresianum přeměnilo z původně jezuitského vzdělávacího ústavu v císařskou nadaci podrobenou dohledu státního ministra jako kurátora. Úloha jezuitů byla omezena jen na výuku mladších chovanců, zatímco pro výuku starších byli ustanoveni světší profesori podléhající Marii Terezií. Ti měli vyučovat vědě o státu, geometrii, inženýrskému a civilně stavebnímu umění. Vyhláškou z 30. dubna 1755 se pak Theresianum stalo šlechtickou rytířskou akademií.

Marie Terezie se zajímala také o zakládání dívčích odborných škol pro tkalcovství, přádlectví a finální dokončování látek.

Základnímu školství se v této době ještě nevěnovala pozornost. I když se školství nacházelo ve stavu více než špatném. Rodiče pokládali školy jen za obtíž, protože nebyla povinná školní docházka, děti posílal do školy jen ten, kdo chtěl. Na vesnicích to vypadalo ještě hůře, protože děti pomáhaly v hospodářstvích. Školní budovy byly na vesnicích chatrné a nedostatečné.

Veškeré reformy vzdělávací soustavy prováděné Marií Terezií byly provázeny rozsáhlou germanizací. Veškeré vyšší vzdělání bylo prováděno v jazyce německém, i když Marie Terezie sama tento jazyk nijak perfektně neovládala.

2.3 II. etapa velkých reforem

Janusová (1995, s. 89) uvádí, že ve druhé etapě se Marie Terezie zaměřila dle rady svého osobního lékaře van Swieten a svého právního poradce Josefa von Sonnenfelse na oblast středního a základního školství.

Podnět k tomu, aby se intenzivněji zabývala výchovou a vyučováním nejširších vrstev obyvatelstva, dala především její snaha, aby habsburská monarchie nezaostávala ve vývoji za ostatní Evropou, aby měla úměrně vzdělané masy obyvatelstva, z nichž se rekrutovali jak vojáci stále potřebné silné armády, tak pracovníci rozvíjejících se manufaktur. Druhým podnětem k reformám byla potřeba nově organizovat vzdělání s ohledem na zrušení jezuitského řádu 23. 7. 1773. Jezuité se totiž dříve převážně zabývali školstvím a nyní bylo třeba je nahradit. Náhradu poskytl zčásti příslušníci jiného náboženského řádu – piaristé, ale z větší části bylo nutno vyhledat, vychovat a jmenovat světské učitele pro vysoké, střední i základní školy.

V reformách školství postupovala Marie Terezie systematicky. Již v roce 1760 zřídila dvorskou studijní a cenzurní komisi jako státní úřad pro dohled nad školstvím a výchovou. Snažila se seznámit se vším, co bylo, se týkalo školství, výchovy studentů i přípravy učitelů z jiných zemí. Prostřednictvím hraběte Václava Kounice se obrátila na všechny diplomatické zástupce v zahraničí se žádostí, aby posílali pololetně zprávy o opatřeních, jež jsou v zemích, kde působí, podnikána ke zlepšení studií, i aby shromažďovali a zasílali veškeré spisy pojednávající o tamním školství.

Ze zahraničních poznatků zaujaly Marii Terezii zejména názory pruského reformátora školství – zaháňského biskupa Johanna Ignaze Felbigera. Podle jeho idejí vypracoval nejprve v roce 1769 učitel nejmladších dětí Marie Terezie Josef Messner memorandum o zlepšení městských a příměstských škol ve Vídni. Navrhl také zřízení komise, která by zřídila celou organizaci školství.

V roce 1771 byla z prostředků, které poskytla osobně Marie Terezie, otevřena první tzv. normální škola ve Vídni. Takové čtyřtřídní školy měly být zřízeny v každém zemském hlavním městě. Vyučovalo se na nich vedle náboženství, čtení, psaní a počítání, geometrie, nauky o zemědělství, vedení domácnosti, geografie, historie také

přírodovědě, stavebnímu umění, mechanice, kreslení, rýsování a základům latiny. Na těchto školách museli studovat a skládat zkoušky také učitelé pro ostatní německé školy. Pro budoucí učitele byly navíc organizovány šestitýdenní přípravné kursy, kde se přednášely “vlastnosti a povinnosti poctivých učitelů“, dále předměty, jimž měli adeпти učitelství vyučovat, jakož i “znalosti metod“ a zásady školské kázně, vedení školní dokumentace a jednání při inspekci.

Současně se změnami v organizaci školství byla věnována pozornost i tvorbě nových učebnic dle Felbigerových zásad. V roce 1772 povolala Marie Terezie Felbigera přímo do Vídně, aby osobně řídil výstavbu soustavy základního školství a dohlížel na její důsledné provádění. Vzdor tomu, že dvorská studijní komise zaujímala vůči Felbigerovi negativní postoj, získal si plnou osobní důvěru a podporu Marie Terezie natolik, že na něj císařovna v září 1774 přenesla budování a řízení celého základního školství v monarchii.

Felbiger postupoval promyšleně a systematicky. Začal od přípravy nových učebnic a učitelů. Posléze pak přistoupil k vypracování všeobecného školního řádu pro německé nižší školy, který Marie Terezie schválila v prosinci 1779. Podle Felbigerova návrhu byly v hlavních městech vytvořeny zemské školní komise a v Praze a Brně zřízeny tzv. normální školy. Přikročilo se také k zásadní přestavbě základního školství, spravovaného dosud obcemi, kláštery nebo feudálními pány. Ti byli vyzváni, aby zakládali další nové školy, aby se základního vzdělání dostalo co největšímu počtu dětí.

V prosinci roku 1774 nový školní řád stanovil všeobecné povinné vyučování všech dětí od 6 do 12 let, nebyla to všeobecná povinná školní docházka. Do školy byly povinny chodit všechny děti, jejichž rodiče si nechtěli nebo nemohli vydržovat soukromé domácí učitele.

V roce 1775 vydal Felbiger základní metodickou příručku pro vyučování – Methodenbuch, v níž se kladlo učitelům na srdce, aby nedohlíželi jen na paměť a netrápili mládež učením nazpaměť, nýbrž aby rozvíjeli jejich rozumové myšlení.

Negativním průvodním jevem školských reforem v době vlády Marie Terezie byla postupná a cílevědomá germanizace. V mateřském jazyce jednotlivých národností

monarchie se učilo jen na školách nejnižších, triviálních a v nižších třídách škol hlavních. Od vyšších tříd škol hlavních přes školy normální až po gymnázia se celé vyučování vedlo v němčině.

Tak se modernizace školství stala současně prostředkem germanizace, jež byla zdůrazňována potřebou jednotného úředního jazyka v celé monarchii.

Rozvoj školství a vzdělání byl také základem pro rozvoj průmyslu, věd a umění v monarchii.

2.3.1 Povinná školní docházka

V roce 1774 byl vydán Všeobecný školní řád, který je vnímán i jako předpis a zavádí v našich zemích povinnou šestiletou školní docházku. V poslední době však nalezneme určité spekulace o tom, zda je tato informace přesná.

Základní myšlenkou Všeobecného školního řádu bylo především vybudování systému škol, které by děti mohly navštěvovat. V menších městech a všech vsích s farou měly být zřizovány jedno nebo dvoutrídni školy triviální, podle tří základních výukových předmětů – čtení, psaní a počty. Tyto předměty měly být doplněny ještě náboženstvím a na venkově i základy hospodaření, ve městech pak dovednostmi potřebnými pro průmysl a řemesla. Císařovna Marie Terezie, která dokument podepsala, v něm výslovně nenařizovala, že děti musí do školy docházet. Je také dané, že pokud v tehdejší době neexistovala hustá síť škol, nebylo možné ani reálné nařizovat, aby do nich děti chodily.

Úřady pozorně sledovaly dodržování úředních nařízení, ale počítaly s tím, že počet dětí chodících do škol bude postupně narůstat. V prvních letech po vydání Všeobecného školního řádu nebyla docházka do škol moc kontrolována, větší dohled byl na rozšiřování počtu i kapacity škol. Všichni také věděli, že nemá smysl docházka do školy, pokud se v ní děti nezískají potřebné vědomosti. Začaly se sledovat vědomosti a schopnosti učitelů, platy a stavy školních budov. Na základě získaných podkladů se v roce 1785 zavedla tzv. kongrua – učitelé musí dostávat určitou část svého platu v penězích a ne jen v naturáliích, jako tomu bylo doposud.

Ve Všeobecném školním řádu byla velká novinka to, že vzdělání má být poskytováno nejenom chlapcům, ale také i dívkám. Dívky do roku 1780 školy nenavštěvovaly. V některých městech se začaly zřizovat dívčí třídy, postupem času bylo i společné vyučování chlapců a dívek.

Zavedením povinné školní docházky došlo také významné změně ve společenském postavení učitelů. Tím, že vznikly samostatné dívčí školy, se vytvořil prostor pro působení žen – učitelek. Do této doby bylo nemyslitelné, aby ženy ve školách vyučovaly. Oproti svým mužským kolegům však byly svázány řadou podmínek. Vyučovat mohly pouze svobodné ženy nebo vdovy. Výjimku měly pouze učitelky ženských ručních prací a domácího hospodaření.

Marie Terezie docházku dětí do škol přímo nenařídila, ale vydala přání “Rádi bychom viděli, kdyby rodičové svých dětí ve věku 6 – 12 let do škol posílali.“ Přání císařovny bylo v absolutistické monarchii rovnocenné zákonu.

2.4 Učitelské preparandy

Aby se obecným školám dostávalo kvalitních učitelů, byla zřízena při normální škole v Praze tzv. preparanda. Později byly preparandy otevřeny i v jiných městech např. v roce 1777 v Hradci Králové a v Liberci, roce 1791 v Kolíně, od roku 1793 v Pelhřimově.

Samostatné ústavy pro vzdělávání učitelů nebyly, učit mohl každý, kdo absolvoval hlavní školu, byl zdravý tělesně i duševně a chtěl učit, mohl se přihlásit u ředitele hlavní nebo normální školy do preparandy, což je učitelský kurz. Pro přijetí do preparandy musel budoucí učitel složit přijímací zkoušku.

Po absolvování tříměsíčního kurzu na škole hlavní mohl být uchazeč ustanoven pomocníkem na venkovské škole. Po absolvování šestiměsíčního kurzu na škole normální mohl získat pomocnické místo ve městě.

Učební osnovy preparandií nebyly složité, nešlo o získání nových vědomostí, ale o praktické zdokonalení a výcvik, po ukončení byl absolvent schopen

- a) teoretických výkladů o pedagogice a didaktice
- b) hospitovat ve třídách
- c) mohl vytvářet vlastní pokusy a výstupy

V preparandách se vyučovalo náboženství a biblickými dějinami, čtení, psaní a počítání. Později byly ještě přidány mluvnice a pravopis, zeměpis, dějepis, přírodopis. Počet účastníků byl vždy malý, jinak by nebyl výcvik možný. Za výuku se neplatilo a o prospěchu byly vedeny zápisky. Na školách normálních se vyučovalo německy, na školách hlavních byly kurzy české i německé. Hlavní kniha pro výuku v preparandách byla kniha metodní.

Pracoval-li kandidát na škole nejméně rok a měl více než 20 let, mohl se přihlásit ke zkoušce způsobilosti u svého školního dozorce a po dlouhé a všestranné zkoušce dostal vysvědčení o schopnosti, byl ustanoven učitelem. Teprve na základě tohoto vysvědčení mohl vykonávat svou funkci samostatného učitele na škole.

2.4.1 Kniha methodní

O tom, jak se má učit na nově zřizovaných obecných školách nalezneme v Knize methodní od autora Ing. Felbigera. Kniha byla vydaná v roce 1777 v Praze pod celým názvem „Kniha methodní pro učitele českých škol v c. k. zemích“ a znamenala velkou změnu ve vyučování. Na 390 stranách je shrnuta obecná i speciální metodika všech předmětů, které byly ve škole obecné předepsané.

Její základem bylo společné vyučování, metoda katechetická, písemní a tabelární. Levé stránky v knize jsou psané německy, na pravé je vytištěn český překlad.

Autor v díle doporučuje učitelům pospolné učení. Dříve byl žák samostatně vyučován, nyní se však mají vyučovat všechny najednou a ve stejnou chvíli. Druhá kapitola jedná o pospolném čtení. Pospolným čtením se rozumí, aby jeden žák četl a ostatní poslouchali. Třetí kapitola vykládá podstatu vyučovací metody literární a čtvrtá podstatu metody tabellární. V nesnázích vyučujícího byly obě tyto metody pomůckou pro paměť. Obě odpovídají myšlence, kterou měl již Komenský. Aby učitel k učení žáka připravil a vzbudil u posluchače zájem dříve, než začne výklad. Kniha methodní ukládá učitelům, aby o myšlence předem něco pověděl a tím již zaujal a získal si pozornost žáků.

Metoda literární je o tom, že slova a věty, které chceme, aby se děti naučili nazpaměť. Tak napíšeme jejich počáteční písmena na tabuli a oni je hádají, čím si je i ukládají do paměti.

3 Postavení učitelů v 19. století

3.1 Rok 1805 – 1848

11. srpna 1805 byl potvrzen císařem Františkem I. zákoník obecného školství pod titulem „Politische Verfassung der deutschen Schulen für die k. k. österreichischen Provinzen mit Ausnahme von Ungarn, Lombardie, Venedig und Dalmatien“. Tím byly také vydány předpisy pro obecné školství v království Českém a upraveny poměry ve všech částech jak administrativních, tak i didaktických. Ve 23 dílech, jež zahrnovaly 478 článků, byla jasně a přesně vylíčena organizace novověké školy obecné v Čechách.

Povinnost chodit do školy od ukončeného 6. roku až do 12. roku věku byla prohlášena za všeobecnou. Proto se také každý rok dělaly soupisy dětí školou povinných, což měli na starosti učitel a místní dozorce, kteří v době podzimních prázdnin dle domovních čísel a rodin soupis sestavovali.

Aby pospolné vyučování ve školách lépe prospívalo, rozdělila se školní mládež na dvě oddělení. V prvním byli „slabikanti“ neb „abecedáři“, ve druhém „čtenáři a počtáři“. Obě oddělení navštěvovala v městech a větších městečkách školu dopoledne i odpoledne. Prvnímu oddělení náležel žák dvě léta, za tu dobu si mohl osvojit dokonalou známost malého katechismu, slabikování, psaní a počátků pamětného počítání. V oddělení druhém strávil žák dvě léta, dvě léta mezi čtenáři a dvě mezi počtáři. Dívky se cvičily dle možností přást a plést.

Obecně se uznávalo, že není dvanáctým rokem věku dosaženo všech vědomostí, proto byly zřízeny hodiny opakovací pro mládež škole odrostlou. Vyučování v nich bylo bezplatné a konalo se v neděli a ve svátek zpravidla všude pro mládež do 18 let. Dvorským dekretem ze dne 2. srpna 1823 č. 4051 byla snížena doba návštěvy opakovacích hodin na 3 léta, to je do ukončeného 15. roku věku, stejně závazná hochům i dívkám. Pro opakovací vyučování byla ustanovena zvláštní vyučovací osnova, opakovalo se nejenom učivo ze školy obecné, ale vyučovalo se na základě zvláštní čítanky. U chlapců se vyučovali především příklady se zaměřením na jejich zaměstnání

řemeslu či obchodu. Dívky měly příklady z domácnosti a hospodářského života. Náboženství se vyučovalo ve zvláštní hodině převážně v kostele.

Cech nesměl dáti učedníkovi za vyučenou, neprokázal-li se vysvědčením o škole opakovací. V němž o prospěchu z náboženství byla zpráva od úřadu duchovního, z ostatních vědomostí od učitele. Přijal-li výbor některého cechu učedníka za tovaryše bez takového vysvědčení, byl odsouzen k pokutě 50 říšských tolarů.

Návštěvu opakovacích hodin kontrolovali úřady vrchnostenské nebo magistrát. Rodičům, kteří neposílali děti do opakovacích hodin, byla dána pokuta 4 zlatých.

3.1.1 Učitelské povolání

Učitelské povolání bylo zprvu pouze mužské, určité možnosti v uplatnění žen dávalo od roku 1805 Politické zřízení školské. První ženský kurs pro přípravu učitelek byl však otevřen až roce 1840 ve Vídni. V českých zemích byla první ženská preparanda zřízena v roce 1842 v Praze.

Pro učitelské povolání trojtřídních škol hlavních se vzdělávalo v šestiměsíčním kursu pedagogickém při vzorní škole hlavní. Kdo chtěl vyučovat na hlavní škole ve třídě čtvrté, musel mít zvláštní konkursní zkoušku. Kdo chtěl být učitelem na škole reálné, ten musel prokázat, že sám školu reálnou navštěvoval, že vykonal kurs na vzorní škole hlavní s prospěchem velmi dobrým, zkoušku konkursní složil, a že s potřebou žáků a vyučovací metodou na škole reálné je dokonale seznámen. Pro hodnost učitele na školách triviálních stačil tříměsíční kurs, vykonaný na některé škole hlavní s prospěchem dobrým.

Dvorským dekretem ze dne 7. dubna 1822 číslo 1430 bylo pro království České a markrabství Moravské nařízeno, aby kandidáti všech preparandií vykonali přijímací zkoušku, na jejímž výsledku bylo záleželo rozhodnutí, zda budou přijmutí do kursu. Pro školy triviální byla prodloužena doba kursu na šest měsíců.

Učitelky škol dívčích byly povinny vedle předmětů literních vyučovat i ženským ručním pracím. Přípravovaly se soukromě, z literních předmětů vykonávaly zkoušku

před vrchním dozorcem školním. Ze ženských ručních prací zkoušela představená první školy dívčí. Způsobilým bylo dáno vysvědčení být pomocnicí na dívčí škole.

Na učitelích veřejných škol se žádalo, aby měli zdravé smysly, dobrou výřečnost, zdravé tělo, dobrý, zdravý rozum. Tělesná bezvadnost byla prohlášena za nutnou. Na učiteli bylo žádáno, aby sloužil studentům za dobrý vzor v řečech, způsobech i všem konání. Proto bylo na něm, aby perfektně ovládal ty předměty, které vyučoval.

Od roku 1837 pořádaly pro učitele praktické kursy i vysoké školy (prvním byl kurs pěstování ovocných stromů, což byla znalost prohlášena pro učitele za „nevyhnutelně nutnou“).

V roce 1841 byla ujednocena délka přípravy učitelů v preparandách na jeden rok.

3.1.2 Školní den ve staré škole

„Ráno začíná příchodem do kostela, kde učitel hraje na varhany a doprovází mši svatou. Mládež se zpěvu nezúčastní, protože ve škole k tomu nikdy cvičena nebyla. Po mši jdou všichni do školy, která je obvykle v blízkosti farního kostela. Vyučuje se dopoledne i odpoledne, učitel neustále opravuje žákům péra, linkuje do osmerkových sešitů čtyři linky na krasopis, předpisuje žákům početní příklady. Společně se žáci počtům neučí, každý jen pro sebe. Schopnější žák poměrně rychle pokračuje v počtech, slabý studuje třeba šest let násobilku (amolans) a dál to ani nepřivede.

Když učitel vše připraví, dojde na školní modlitbu, po ní se společně odříkává tzv. amolans (einmaleins = násobilka), při čemž žáci největší i nejmenší, když chtějí, přizvukují. Po amolanci se počítá z paměti nebo na tabuli. Pak se čte z prvního dílu katechismu. Tzv. písmenkáři a slabikanti zůstávají dopoledne bez povšimnutí učitele, který nanejvýše nějakého neposedu vyplatí rákoskou. Na tyto dochází až odpoledne. Celé dopoledne musí tito ubožáci nečinně sedět, ponecháni sobě samým.

Po čtení katechismu se vyptává učitel na to, co se naučili. Nejde mu však o to, zda přečtenému rozuměli, ale zda umějí na danou otázku hbitě odpovědět, jako stroj.

Dopoledne se cvičívá vyslovování numerace. Na tabuli se napíše řada cifer. Cifry se rozdělí po třech, u tisíců se udělá tečka, u miliónů čárka, u bilionů dvě čárky, u

trilionů tři čárky, u kvadrilionů čtyři čárky, u kvintilionů pět čárek. Kdo dovede přečíst až do kvintilionu je chlapík v počtech.

Tištěné učebnice zprvu neexistovaly. Učitel používal jen takové početní příklady, které sám dovedl. Při počtech býval tento postup: 1. malá addice (sčítání), 2. malá subtrakce (odčítání), 3. malá multiplikace (násobení), 4. malá divise pak 5. velká addice, 6. velká subtrakce, 7. velká multiplikace, 8. velká divize. Často se připojovaly obyčejné zlomky. Čím větší byl jmenovatel a čím nesmyslnější, tím bývaly počty učenější. Smyslu ale nedávaly. Žák se mořil s převáděním starých zlomků na nové se stejným jmenovatelem po celé hodiny, a když byl unaven, nechal toho.

Počítání velkých počtů (s vícejmennými čísly) vedlo nakonec k regula detri, k regula konversa, k regula societatis a nakonec korunou vši moudrosti počtářské byla regula falsi (tj. rovnice).

Počítalo se z paměti, a to celkem hbitě a správně, ale i nejlepší počtář, pokud v životě počítání nepotřeboval, zapomněl brzy vše. Také náboženství se učilo nazpaměť, aniž by žáci věděli, co odříkávají. Brzy se naučené věty vytratily. I psaní se učilo mechanicky, obvykle odpoledne. Nejprve učitel opravoval žákům péra a nalinkoval na osmerku papíru 4 linky. Žáci pak opisovali písmena z foršriftu z plátěné tabule – první dvě linky frakturou, zbytek kurentem. Latinku děti neznaly. Kdo přinesl učiteli krejcar, tomu napsal učitel 4 řádky n osmerku, kdo přinesl groš, tomu napsal učitel amolans i foršrift. Také inkoust prodával učitel za krejcar a lahvičku nosili pak žáci na provázku na knoflíku u kabátu. Že se mnoho psát žáci nenaučili, je patrné z toho, že nesvedli ani vlastní podpis a psali tři křížky. Také pravopis e učil mechanicky a věty, které neměly naučeny, děti nevěděly jak psát.

Nejméně se zabýval učitel tzv. písmenkáři a slabikanty. V prvním a druhém roce žáci dosud nepsali, sedávali na zemi, na lavici nebo u zdi. Seděli obvykle na své čepici a jednoduchém slabikáři, a na vysokých lavicích, kde klátili nohama, mnohý v létě usnul a spadl k obveselení z lavice. Když přišel jednou či dvakrát za rok kaplan či farář do školy, museli žáci pozdravit „Pochválen Pán Ježíš Kristus, ponížene vítáme, jemnostpane a milostpane!“ . Měl-li pán na klerice široký límec, byl to farář, a muselo

se mu¹ říkat „Jemnostpane,“ neměl-li, šlo o kaplana a tomu se říkalo „velebný pán“. Ve čtvrtek se neučilo a ve středu odpoledne učitel říkal: „Zejtra máte holt legraci!“ Zato sobota byla normální školní den.

Školní rok začínal na svatého Václava, po posvícení, ale doopravdy až na Všechny svaté, kdy se začalo ve třídě topit. Nesmělo se často zatopit ani při velké zimě, jen když učitel dovolil. Topilo se uhlím nebo dřevem, které dostal sice učitel pro školu, ale považoval ho za vlastní, pro svou potřebu. Žáci se přeřazovali do vyšší třídy dvakrát ročně – po zkoušce. Zkouška bývala počátkem července a nalézal se u ní také farář. První třída měla zkoušku z náboženství, poznávání písmen, slabikování a čtení ve slabikář, počty z hlavy, zpěv a následovalo rozdání flejsbiletu (pochvaly z pilnosti) a obrázků. Druhá třída měla zkoušku z náboženství, počty z hlavy i písemně, diktando s udáním, proč měkké tvrdé “i“, proč velké písmeno, zpěv světské písně. Do zlaté knihy se zapisovali premianti a akcidenti, do černé knihy zase zlobilové. Knihy se četly při zkoušce. Potom nastaly vagace – prázdniny, třebaže měli žáci chodit do školy až do žní. Ale ti se vytráceli, až učitel osamotněl a zůstalo mu času až do Dušiček. Ještě v roce 1873 se tyto velkoprázdniny dodržovaly, třebaže platil nový školský zákon o docházce do školy.“¹

---

¹ www.hamelika.cz/ostatni/skolstvi.htm [online]. 1973 [cit. 2011-12-01]. Historie Mariánských Lázní a okolí. Dostupné z WWW: <www.hamelika.cz>.

3.2 Polovina 19. století

Rok 1848 byl pro celou Evropu rokem velkých změn. Zasáhly i rakouskou monarchii. Změny, které přinesla revoluce a jež ve svých důsledcích přispívaly ke zrodu občanské společnosti, se nevyhnuly ani školství.

Nejvyšším rozhodnutím z 23. března 1848 bylo zřízeno Ministerstvo veřejného vyučování, jež bylo pověřené centrálním řízením školství v celé monarchii. O čtyři měsíce později, když ministerstvo převzalo též záležitosti náboženské a církevní, byl jeho název změněn na Ministerstvo kultu a vyučování. V roce 1860 bylo ministerstvo zrušeno – jeho agendu převzalo nově zřízené Státní ministerstvo vnitra. Po sedmi letech, 2. března 1867, bylo ministerstvo kultu a vyučování znovuzřízeno. Tentokrát však byla jeho působnost omezena jen na Předlitavsko – neboli Rakousko, tedy na jednu ze dvou částí monarchie, vzniklých po jejím rozdělení v roce 1867. Do této části náležely země rakouské, české, Halič a Slovinsko. Druhou částí bylo Zalitavsko – neboli Uhersko. Hranicí mezi nimi byla zčásti řeka Litava.

Změny ve způsobu života společnosti, zvláště ve městech, které přinesla průmyslová revoluce, vyvolávaly potřebu zajištění péče o děti pracujících matek. Měla jim být poskytnuta v tzv. opatrovnách, zařízeních pro děti ve věku tří až šesti let. První opatrovna vznikla roku 1832 v Praze Karlíně. V dalších letech byly zřizovány podle nařízení nejvyššího purkrabího Karla hraběte Chotka z roku 1835. Jiným zařízením pro malé děti byly mateřské školky, kde na rozdíl od opatroven se děti připravovaly na školní docházku. První mateřská školka byla otevřena v roce 1869 při kostele sv. Jakuba na Starém Městě pražském. Hlídní školou povinných dětí v mimoškolní době v nepřítomnosti rodičů zajišťovaly útulny.

O roku 1848 se začala stále více uznávat ve školách důležitost českého jazyka. V 60. letech 19. století byly mnohé hlavní školy přeměněny ve školy české. Podle zákona z 18. ledna 1866, kterým byla stanovena rovnoprávnost obou zemských jazyků (češtiny a němčiny), směl být vyučovacím jazykem jen jeden jazyk a druhý zemský jazyk mohl být vyučován teprve od 3. třídy čtyřtřídní školy.

Zkušenost z prusko – rakouské války roku 1866, která skončila porážkou rakouských vojsk, byla podnětem k novým dalekosáhlým změnám ve školství. Státním

základním zákonem z 21. prosince 1867 a říšskými zákony z roku 1868 a 1869 zákony zemskými byla tereziánská škola obecná zcela změněna. Škola byla oddělena od církve, věda a vědecké učení byly prohlášeny svobodnými. Vrchní vedení škol převzal stát a správa škol přešla na místní, okresní a zemské rady školní, složené ze zástupců vlády, obcí, církve a učitelstva. Byla zřízena instituce státních školních inspektorů. Jako povinné předměty byly do škol zavedeny reálie, kreslení, tělocvik a ženské ruční práce. Školní docházka byla prodloužena z šesti na osm let.

Obecné školy byly rozšířeny až na osmi třídní, z hlavních škol vznikly školy měšťanské, pro každý okres nejméně jedna chlapecká a jedna dívčí. V dívčích školách mohly působit také učitelky, pro něž byl v roce 1869 zřízen první ženský učitelský ústav v Praze. Učitelské ústavy byly rozšířeny na čtyřleté a byly s nimi spojeny cvičné školy, mateřské školy děti do šesti let, kurzy pro učitelky a pro pěstounky.

Základním říšským školním zákonem o školách obecných ze 14. května 1869, tzv. Hasnerův zákon, podle tehdejšího ministra kultu a vyučování Leopolda Hasnera se školní docházka dětí ve věku šesti až čtrnácti let stala povinnou. Zákon zrušil složitý systém triviálních, hlavních a normálních škol. Nahradila je škola obecná, po které mohli žáci pokračovat ve studiích na gymnáziích nebo na škole měšťanské. Z měšťanské školy studenti obvykle odcházeli na reálky. Ti, kteří si nemohli dovolit sudovat po ukončení měšťanky, mohli navštěvovat tzv. pokračovací školy, kde výuka probíhala ve večerních hodinách a v neděli.

Beze změn nezůstalo ani střední školství. Bylo reformováno 16. září 1849 vydáním zákona Nástin organizace gymnázií a reálek v Rakousku, jehož autory byli Franz Seraphin Exner a Hermann Bonitz. Zákon zavedl osmitřídní gymnázium, jehož účelem bylo „zjednávatí žákům vyšší všeobecné vzdělání společným, vzájemným působením všech nauk, hlavně však filologie staroklasické, a tím způsobem připravovati ke studiím universitním“, a šestitřídní reálky, jejichž cílem bylo rovněž vyšší všeobecné vzdělání, opírající se však o matematickopřírodopisné obory, technické nauky a živé jazyky. Zákon zavedl také maturitní zkoušky, na které se, jako na bránu k univerzitnímu studiu, kladly vysoké požadavky.

Zvýšená pozornost byla věnována odbornému školství. Počet odborných škol se během 2. poloviny 19. století podstatně zvýšil. Šlo o školy zemědělské, průmyslové, obchodní a školy sloužící zvláštním účelům.

Reformy nebyla ušetřena ani pražská Karlova univerzita. Roku 1882 byla rozdělena na českou a německou, a tak i výuka na nejvyšší úrovni probíhala v mateřském jazyce. Česká univerzita měla zpočátku pouze filozofickou a právnickou fakultu, lékařská byla zřízena od školního roku 1883/84, teologická až od školního roku 1891/92.

Druhá polovina 19. století znamenala i zvýšení uplatnění žen ve společnosti, s čímž úzce souvisela i poptávka po ústavách, které by umožňovaly jejich vyšší vzdělávání. První veřejná dívčí škola vznikla z pražského salonu u Fričů ve 20. letech 19. století. Roku 1863 byla založena první dívčí průmyslová škola, která sloužila výhradně chudým a kombinovala praktické předměty s akademickými. V 70. a 80. letech 19. století byly zakládány městskými zastupitelstvy, pražským Ženským výrobním spolkem a spolkem Vesna v Brně jednoleté až tříleté dívčí vyšší obchodní a průmyslové školy.

Roku 1890 bylo v Praze otevřeno první plnohodnotné české dívčí gymnázium Minerva, jehož absolventkám složená maturita umožnila vysokoškolské studium. Maturitu však musely skládat na Akademickém gymnáziu v Praze, protože Minerva neměla tzv. Právo veřejnosti. Řádné vysokoškolské studium žen povolila na pražské univerzitě filozofická fakulta v roce 1897, lékařská fakulta v roce 1902 a právnická fakulta v roce 1918. Roku 1875 byl nařízen tzv. literním učitelkám (tj. učitelkám všech předmětů mimo ručních prací) celibát. Jejich platy byly od tohoto roku shodné s platy učitelů mužů (do té doby pobíraly 80% platu mužů). Zavedení celibátu se odvolávalo na §55 říšského zákona z roku 1869, který požadoval, aby se učitelé mohli věnovat svému povolání „bez všelikého překážejícího zaměstnání vedlejšího“. Roku 1903 založila Františka Plamínková, česká politička a bojovnice za práva žen, hnutí za jeho zrušení, k čemuž došlo roku 1919.

3.2.1 Učitelské povolání

V roce 1848 vyslovuje nespokojenost s nedostatečnou přípravou učitelů Karel Havlíček Borovský, který požadoval, aby učitelé měli „akademické“ vzdělání. Aby byly zlepšeny učitelské kursy, požaduje ve stejném roce i výnos vídeňského ministerstva kultu a vyučování. V učitelských kursech se nemělo vyučovat vědeckou, nýbrž populární formou, s přihlédnutím k prostředí a k tomu, co je ve školách prakticky upotřebitelné. Vystudování učitelé pak měli ve školách sami zvážit, zda některému předmětu se budou věnovat i nad rámec studijní osnovy.

Vališová (2007, s. 29) uvádí, že v roce 1849 byly kursy pro přípravu učitelů prodlouženy na dva roky. V roce 1851 bylo nařízeno, že z přípravných učitelských kursů má být vypuštěno vše, co učitel ve škole a v kostele nepotřebuje.

V roce 1854 bylo vydáno nařízení, že učitelé, kteří tři roky nebo více let nevyučovali, se musí podrobit nové zkoušce.

V roce 1868 byly ústavy pro vzdělávání učitelů prodlouženy na 4 roky a začaly být oficiálně považovány za střední školy. To si vyžádalo i odpovídající (a tedy zvýšenou) kvalifikaci vyučujících. Při učitelských ústavech byly zřízeny cvičné školy. Současně bylo stanoveno, že studium na učitelských ústavech je zcela bezplatné. Studium na učitelských ústavech se uzavíralo maturitní zkouškou ze všech povinně vyučovaných předmětů. K definitivnímu ustanovení učitelem byla požadována ještě zkouška učitelské způsobilosti (po dvouleté, případně tříleté praxi).

Zákon z roku 1869 již upravoval i další vzdělávání učitelů, jemuž měly napomáhat odborné časopisy, učitelské knihovny, učitelské konference, prázdninové kursy na učitelských ústavech a pedagogické semináře na vysokých školách. Ve stejném roce byl zřízen první ženský učitelský ústav v Praze.

Od roku 1870 pořádaly učitelské ústavy prázdninové vzdělávací kursy pro učitele. Účastníci dostávali proplacené cestovné a stravné.

Akutní nedostatek učitelů po zavedení povinné osmileté školní docházky zákonem v roce 1869 byl řešen dočasným zkrácením studia na učitelských ústavech na tři roky

(zkrácení, které se netýkalo pražského ústavu, trvalo od školního roku 1870/71 do školního roku 1873/74).

V roce 1837 byl při pražském ženském učitelském ústavu zřízen první specializovaný roční kurs pro pěstounky mateřských škol.

V roce 1886 omezil nový statut učitelských ústavů rozsah vyučování některým předmětům a celý čtvrtý ročník měl být věnován výuce metodik jednotlivých předmětů. Měnily se i předpisy pro maturitní zkoušku, která se skládala nejvíce z osmi, nejméně ze dvou předmětů (u maturity byly zkoušeny především předměty, z nichž vykazoval student horší studijní výsledky. Upraveny byly i podmínky pro zkoušku učitelské způsobilosti.

V roce 1890 byl při pražském učitelském ústavu zřízen roční abiturientský kurs pro absolventy jiných středních škol s maturitou (existoval až do roku 1931).

Od roku 1896 začaly být organizovány – v podstatě jako svépomocné akce učitelů a z iniciativy pražské učitelské jednoty Komenský – tzv. univerzitní extenze. Byly tak označovány celoroční pravidelné kursy a přednáškové cykly univerzitních profesorů z různých vědních oborů pro učitele v praxi. Velký význam a přínos univerzitních extenzí se dorazil v tom, že je začaly napodobovat a organizovat i další vysoké školy (od roku 1899 například univerzita ve Vídni). Ve stejném roce požadovali učitelé na zemské konferenci v Čechách, aby se učitelům dostávalo intenzivnější podpory při jejich dalším vzdělávání.

K návratu k vyšší kvalitě vzdělávání došlo teprve v roce 1911, opět v souvislosti s reformou středních škol (1908). Další diferenciaci všeobecně vzdělávacího školství (vedle tradičních středních škol gymnázia a reálky byly zavedeny dva nové typy: reálné gymnázium a reformní reálné gymnázium) kladla zvýšené nároky na dostatečný počet náležitě kvalifikovaných učitelů. Provedená změna (šlo vlastně o novou revizi zkušebního řádu z roku 1856) zůstala v platnosti až do konce prvního desetiletí první republiky. Co nového přinesla? Znovu prodloužení studia na 4 roky, zvýšení počtu aprobací, změnu v „univerzitním základu“, v souvislosti se státní zkouškou znovuzavedení domácí písemné práce z každého ze dvou studovaných oborů a

klausurní práce kromě oborů (maximálně čtyř) i z vyučovacího jazyka, nové pojetí zkušebního roku. Kandidát státní zkoušky musel prokázat, že předem složil zkoušku z „univerzitního základu“ (skládala se po 5. semestru a byla komisionální). Obsah „univerzitního základu“ byl zároveň přesně vymezen (filozofie, psychologie, pedagogika, školní hygiena se zřetelem k anatomii a fyziologii, vyučovací jazyk), vymezen byl i obsah pedagogiky: hlavní pojmy a zásady pedagogiky se zřetelem k logice a psychologii, hlavní období dějin pedagogiky od 16. století se zřetelem k vývoji tzv. vyššího školství. Tzv. rozšířený zkušební rok žádal, aby na škole praktikovala skupina studentů, která by kromě praxe (původní záměr zkušebního roku) procházela navíc kurzem prohlubující teoretické výuky. Jednalo se evidentně o pokus překlenout tímto opatřením existující propast mezi teoretickou výukou na fakultě a praxí na škole.

3.2.1.1 Škola v Budči

Učitelská Budeč v Praze v Panské ulici otevřela našemu učitelstvu v letech 1848-1869 nové cesty ke vzdělání; tam se školilo několik pokolení, aby po českých vlastech šířilo myšlenku novodobé školy národní, jež se už vědomě hlásila k pokrokovému odkazu didaktiky Komenského. Svobodovi žáci na Hrádku v Praze spolupůsobí s učiteli vychovanými v Amerlingově Budči na upevnění české školní praxe, zvláště ve vyučování jazykovém a vlastivědném.

Strnad (1955, str. 192) uvádí, že během čtvrtstoletí po roce 1848 dospíváme u nás ke krystalizaci české taktiky, jež sleduje směr elementární Svobodovy Školky a vrcholí nejpamátněji souborem nástěnných tabulek k názornému vyučování v národních školách, jež zpracoval v letech 1855 až 1862 Amerling se svými kandidáty. V obou těchto pracích je zužitkován princip názornosti podle Komenského spisu „Orbis Pictus“. Česká skutečnost je v nich zobrazena a nejen tak, že přímo koresponduje s učebními úkoly nové školy národní, v níž se dospívá k harmonickému pojetí všeobecného vzdělání mládeže, ale tak, že se současně kladou aktuální úkoly výchově odborné pro průmysl a zemědělství.

Praktickým odrazem Amerlingovy školy jsou jeho snahy fysiokratické, v nichž spojoval úkoly školní praxe s naléhavými potřebami pokroku v zemědělství

i v průmyslu. Tím byla u nás připravena půda pro liberalistickou reformu školství v letech šedesátých, kterou však oficiální herbartismus řešil formalisticky se strohým schematismem a odtrženě od života naší národní společnosti. České učitelstvo však už do té míry dozrálo, že pracovalo samostatně a nedalo se už svést na cesty napodobování provinciální pedagogiky vídeňské, tak jako tomu bylo za reformy tereziánské, ale naopak uskutečňovalo svéráznou školu národní.

Po potlačení revoluce v roce 1848 nemohla buržoasie získat kulturní autonomii s vlastní soustavou školskou, ale přesto měla vliv na další vývoj do té míry, že se Vídeň po dvanáctiletém katolickém konkordátu nezmohla na to, aby učinila z českých zemí školskou provincii. České učitelstvo a inteligence s ním pracující jako Amerling, Kodým, Kampelík a ostatní spisovatelé, usilují o zvelebení našeho hospodářství i o pozvednutí úrovně hospodářského života. Výsledkem této spolupráce během několika desetiletí získala naše škola domácí učebnou náplň. Přestaly se překládat rakouské čítanky, byly vyrobeny české školní pomůcky, vydávány české zpěvníky; vznikla také původní literatura pro mládež.

Z nepatrných počátků vytvářel se celý aparát pro svéráznou školskou praxi s domácí náplní. Byl to výsledek dlouholetých snad o emancipaci od strohého normálu rakouské školy, k nimž přispívali už v počátcích mnozí naši obrozenští spisovatelé, hudebníci a kněží. Skládali knížky pro mládež, pro učitele, zpěvníky, knižní prémiové dárky pro výchovu rodinnou i školní.

Svépomocí utvořili potřebný materiál, z něhož už mohla žít svérázná česká škola, které se říkalo národní. Máme-li přitom blíže sledovat podíl učitelské práce, bude nutno přehlédnout nejbližší léta úsilí před r. 1848, a hlavně pak účast učitelstva na školském ruchu v revolučním roce osmačtyřicátém. V celém tom dlouhém boji za českou školu spolupracovali s učitelstvem nejtěsněji kněží. Po r. 1848 se kněží již nestavějí v čelo učitelstva. Jejich místo v revolučním zápolení zaujímají političtí mluvčí naší buržoasie, aby učitelstvo nabádali přímo nejenom ke zlepšování škol, ale i průmyslu a zemědělství přispěním zvelebovaného vyučování.

3.2.1.2 Školní prázdniny

Dny, v nichž měli v minulosti žáci ve školách volno, bývaly označovány jako dny feriální. Mezi stálé feriální dny se počítala doba letních prázdnin, volné dny vztahující se k církevním svátkům a v období rakousko-uherské monarchie také volno o „Nejvyšších jmeninách a narozeninách jejich c. k. apoštol. Veličenstev“. Vedle těchto feriálních dnů bylo od roku 1870 umožněno místní školní radě, aby sama stanovila tři volné feriální dny pro mimořádné případy. V řadě míst bylo toto právo delegováno přímo na ředitele jednotlivých škol. Vzhledem k tomu, že školní rok původně končil až v srpnu (a začínal v říjnu), bývalo volno i ve dnech, na které byly v měsících červnu a červenci vyhlášeny tzv. vedřiny.

V počátcích školní výuky nebyl ještě začátek a konec letních prázdnin stanoven jednotně. Řídil se především místními poměry a na venkově se maximálně přizpůsoboval sezónním pracím na poli, do nichž byly děti aktivně zapojovány. Výuka ve školách začínala až v říjnu-listopadu a časově tak byla v podstatě shodná se zahajovaným výcvikovým rokem nováčků v armádě. Bylo zcela obvyklé, že odlišná byla jak délka, tak i termín prázdnin na gymnáziích a na školách obecných či měšťankách, odlišnosti byly i mezi školami měšťanskými a venkovskými.

Teprve v druhé polovině 19. století docházelo k postupnému ujednocování doby letních prázdnin a tím i ujednocování celé organizace školního roku. V roce 1870 bylo ministerským nařízením stanoveno, že letní prázdniny trvají šest týdnů a že končí v měsíci září. Mimo větší města bylo rozhodnutí o počátku letních prázdnin stále ponecháno na rozhodnutí okresní školní rady. Ta měla navíc možnost šestinedělní prázdniny nevyhlásit vcelku, ale mohla dobu šesti volných týdnů podle vlastního uvážení rozdělit do celého školního roku. Teprve v roce 1882 byla délka letních prázdnin stanovena na osm týdnů. Současně bylo stanoveno, aby ve větších městech byly již letní prázdniny všech obecných a měšťanských škol současně s prázdninami škol středních. K stanovení jednotné a společné doby osmitýdenních prázdnin na měsíce červenec a srpen došlo až počátkem 20. století.

3.3 Hasnerův zákon

Dne 14. května 1869 byl tzv. Hasnerův zákon císařem podepsán. Reakce na něj byla různorodá jak mezi českými politiky, tak i mezi učiteli. Nový školský zákon přinesl celou řadu velmi pozitivních kroků pro prohloubení demokracie, národní kultury a jeho důsledkem bylo významné rozšíření národní vzdělanosti a faktické odstranění negramotnosti v českých zemích. E-PEDAGOGIUM (2010, s. 109) uvádí novinky v zákoně

- 1) Povinná školní docházka byla prodloužena na 8 let (od 6 do 14 let věku) a její neplnění bylo přísně trestáno. Žáci nastupovali vždy jen na začátku školního roku, čímž byl odstraněn dosavadní chaos nástupu do školy kdykoliv.
- 2) Veřejné školy se otevřely žákům všech vyznání, čímž byl fakticky zrušen toleranční patent Josefa II.
- 3) Byl odstraněn rozdíl mezi venkovskými a městskými školami ve vybavení, úrovni výuky a počtech žáků.
- 4) Počet žáků ve třídě byl snížen na 80 v tříletém průměru, což vedlo ke zvýšení kvality vyučování.
- 5) Obce se mohly sdružovat do tzv. školních obcí, čímž mohly vznikat na venkově více třídní větší školy s lepší vybaveností.
- 6) Byl odstraněn církevní dozor nad školou a její vliv se omezil jen na výuku náboženství.
- 7) Výchova mládeže měla vést ke snášenlivosti, toleranci a občanské uvědomělosti a poslušnosti. Nejvyšší autoritou byla ve výuce věda.
- 8) Byly zrušeny tělesné tresty bití rákoskou, což upravoval Řád školní a vyučovací z 20. srpna 1870, který učiteli přikazoval více respektovat zájmy a osobnost dítěte.
- 9) Vznikem čtyřletých učitelských ústavů byla zásadně proměněna příprava učitelů a vyučovat mohly nadále i ženy, většinou absolventky soukromých církevních ústavů.

- 10) Byly upraveny platy učitelů a jejich sociální postavení.
- 11) Byly zavedeny nové předměty podle vědních disciplín.
- 12) V každém školním okrese musela být alespoň jedna měšťanská škola, čímž byl vytvořen základ pro hustou a rovnoměrnou síť přístupných vyšších škol.
- 13) Vznikla nová struktura na sebe navazujících škol s přesnými podmínkami a nároky.

Tyto z dnešního pohledu pozitivní změny, měly ale v řadách českého obyvatelstva nejen zastánce, ale i odpůrce. Především se začali bouřit obce, na které spadlo břímě zajistit platy učitelů obecných a měšťanských škol z místních zdrojů, tedy daní.

3.3.1 Učitelské ústavy

Nově přijatý zákon požadoval reorganizaci ústavů pro vzdělání učitelů. Proto vznikly dle pohlaví chovanců ústavy ke vzdělání učitelů a ústavy ke vzdělání učitelek. Až do té doby byla hlavní váha na škole hlavní, od té doby se učitelé museli vzdělávat na nově zřízených ústavech. Pro vzdělání učitelek byl ještě přidán kurs pro pěstounky.

Přechod od dosavadních předpisů k novým upravilo ministerské usnesení ze dne 12. července 1869. Učitelské ústavy se navštěvovaly čtyři roky. Ústavy měly právo vydávat chovancům vysvědčení dospělosti na základě zkoušky, vykonané za přítomnosti člena zemského úřadu školního.

První ústavy pro vzdělávání učitelů byly otevřeny v Praze a Hradci Králové, pro vzdělání učitelek byl pouze v Praze. Provizorně se otvíraly učitelské ústavy při středních školách v Jičíně, Plzni, Táboře a Kutné Hoře.

V roce 1870-71 byly upraveny české učitelské ústavy trvale v Praze, v Hradci Králové, Kutné Hoře, Jičíně a Soběslavi. Německé učitelské ústavy se nacházely v Praze (pro učitele i učitelky), Chebu, Litoměřicích, Trutnově a Budějovicích.

Dne 26. května 1874 bylo vydáno ministerstvem, že učitelé mohou měnit své působiště a byl také stanoven ideál učební osnovy. Učitelským ústavům bylo také nařízeno, aby nejenom vzdělávali, ale také vychovávali své chovance. Budoucí učitelé

měli nejenom vzdělávat, ale také vychovávat své žáky, učit je mravnosti, šlechetného myšlení, lásce k císařskému rodu a k vlasti.

Ve školním roce 1874-75 byly otevřené v Čechách dva nové ústavy, český v Příbrami a německý v Chomutově.

Úkolem učitelských ústavů bylo vzdělávat budoucí učitele obecným i odborným věděním a uměním. Vyučují se především tyto předměty náboženství, pedagogika (vychovatelství, vyučovatelsví, dějiny vychovatelství, přehled zákonů školních a nařízení), vyučovací jazyk, zeměpis, dějepis, matematika s geometrickým kreslením, přírodopis, přírodozpyt, krasopis, kreslení, tělocvik.

Každý učitelský ústav má čtyři ročníky a některé i třídu přípravnou, pro učitelky jsou ještě školy mateřské a zvláštní kurzy pro vzdělání učitelek ručních prací a pěstounek dívek. Do třídy přípravné je připuštěno nejvíce 50 studentů, ale do prvních ročníků může nastoupit maximálně 40 studentů. Vyučování na této škole je bezplatné, platí se pouze ve škole mateřské a cvičné a výši školného stanovuje ministr vyučování.

Pro přijetí do prvního ročníku do učitelského ústavu musí uchazeč splňovat:

- 1) musí dosáhnout 15 let věku
- 2) tělesně zdatný pro toto povolání
- 3) mravně bezúhonný
- 4) musí mít ukončené přípravné vzdělání

4 Postavení učitelů za První republiky

4.1 Období První republiky 1918 - 1938

Nově vzniklá republika převzala vzdělávací systém zaniklé monarchie silně poznamenaný rozdílnou úrovní školství v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Nové zákony proto směřovaly hlavně ke zmírnění a odstranění těchto rozdílů. Provedena však byla i řada dalších dílčích úprav směřujících ke zkvalitnění školství.

Zákon č. 226 z 12. července 1922 (tzv. malý školský zákon) zrušil úlevy ze školní docházky, pro Slovensko zvýšil povinnou školní docházku ze šesti na osm let, maximální počet dětí ve třídě snížil z 80 na 70. Vyučovací program doplnil o nové předměty: občanskou nauku a výchovu, ruční práce a tělesnou výchovu pro dívky na obecných školách. Změněn byl také způsob vyučování náboženství. Povinná účast na mších byla zrušena. Byla zavedena koedukace, rovnost učitelů a učitelek. Stát financoval menšinové školy (ústavou a mírovými smlouvami bylo zabezpečeno, aby se dětem všech občanů republiky „dostalo vyučování v jejich vlastní řeči“), ve městech vznikla mládeži povinnost navštěvovat měšťanské školy.

Vedle tradičních základních (obecných a měšťanských) škol byly v letech 1918 – 1938 zřizovány na desítkách míst pokusné a reformní školy, kde na základě ideje činné a pracovní školy, se zřetelem k modernizaci obsahu vyučování i vyučovacích metod, byly dosahovány vynikající výsledky jak v morální, tak i estetické a společenské výchově. K nejvýznamnějším patřily pokusné školy v Praze, Dům dětství v Krnsku, Pokusná škola novoměstská Františka Mužíka, Volná škola práce na Kladně. Na Moravě vznikly pokusné školy v Brně, ve Zlíně, v Otrokovicích.

Mezi několika typy gymnázií (gymnázium /klasické/, reálné gymnázium, reformované reálné gymnázium, vyšší reálné gymnázium, reálka) se velké popularity těšila reálná gymnázia. Od školního roku 1923/24 byla zrušena dívčí lycea, protože měla stejnou náplň jako ostatní střední školy, které byly v novém státě dívkám bez omezení přístupné.

Velký rozmach zažily odborné školy, reprezentované širokou škálou školních zařízení. Byly to živnostenské pokračovací školy (všeobecné, vyučující různá řemesla společně, a odborné, vyučující výhradně učně stejných nebo příbuzných výrobních odvětví), odborné pokračovací školy kupecké, pokračovací školy pro horníky s nepovinnou docházkou, školy pro ženská povolání – roční nebo dvouleté rodinné školy, poskytující potřebné vědomosti pro působení ženy v rodině, mistrovské školy pro absolventy pokračovacích škol po předem stanové době praxe, jejichž úkolem bylo připravit žáky pro vyšší pracovní úkoly ve větších průmyslových závodech. Mistrovské školy, považované za nejvhodnější a nejdůležitější typ odborných škol s celodenním vyučováním, se zpravidla spojovaly s jinými typy odborných škol v organizační jednotku nazývanou průmyslová škola nebo odborná škola s bližším určením oboru. Nejvyšším stupněm odborného školství byly vyšší průmyslové školy, jejichž absolventi byli přijímáni za řádné posluchače vysokých technických škol. Zvláštní postavení mezi odbornými školami náleželo Uměleckoprůmyslové škole v Praze.

V podobně rozvětvené síti škol se připravovali i pracovníci pro zemědělské obory. Tříleté hospodářské střední školy byly v roce 1920 rozšířeny na čtyřleté a jejich název byl změněn na Vyšší hospodářské školy. Dále působily nižší hospodářské školy třech typů: rolnické, odborné hospodářské, jednorocní. Potřebné vzdělání poskytovala i řada nižších speciálních škol (mlékařské, rybářské, meliorační apod.). Navštěvovat bylo možné i školy zahradnické, jednorocní školy pro lesní hajné i čtyřleté vyšší školy lesnické. Čtyřleté bylo i studium na vysokých zemědělských školách: na Vysoké škole zemědělského a lesnického inženýrství v Praze, Vysoké škole zemědělské v Brně, Německé vysoké zemědělské škole v Děčíně – Libverdě.

Obchodní školy byly trojího typu: čtyřleté obchodní akademie, dvouleté veřejné obchodní akademie a jednorocní obchodní kurzy.

K výrazným změnám došlo i v terciárním školství. Jeho stav v roce 1918 byl nepřiměřený novým politickým poměrům. Během dvou let se situace zcela změnila. Vznikly nové univerzity – Masarykova v Brně (založena zákonem z 28. ledna 1919) a Komenského v Bratislavě (založena zákonem z 27. července 1919) – a nové vysoké školy: Vysoká škola veterinární v Brně (1918), Vysoká škola zemědělská v Brně (1919). Některé změny byly provedeny i v organizaci vysokých škol. Teologická

fakulta v Olomouci vládním nařízením z 28. dubna 1919 dostala jméno Cyrilometodějská fakulta bohoslovecká. V Praze byla zřízena Evangelická Husova bohoslovecká fakulta. Česká technika v Praze obdržela 1. září 1920 nový organizační státu podle vzoru univerzit. Filozofické fakulty obou pražských univerzit byly rozděleny na dvě fakulty. Jedna z nich, filozofickohistorická, si podržela jméno filozofická a druhá byla nazvána přírodovědecká. Totéž platilo i pro nové univerzity. Zákonem č. 135/1920 Sb. z 19. února 1920 bylo změněno vzájemné postavení pražských univerzit. Účelem bylo zvrátit stav trvající do roku 1882, kdy pražská Karlo-Ferdinandova univerzita byla rozdělena, přičemž většinová česká část byla považována za novou univerzitu, zatímco menšinová německá část za pokračovatelku historické univerzity a držela též většinu jejího majetku. To zákon z roku 1920 zásadně změnil. Za dědičku historické pražské univerzity byla prohlášena její česká část, jejíž název byl změněn na „Univerzita Karlova“. Na principu restituce jí měl připadnout také větší díl majetku, včetně starobylých písemností a insignií. Bylo jí přiznáno i výlučné vlastnictví Karolina.

Kvalita školství v Československu v prvním dvacetiletí jeho existence byla na mimořádně vysoké úrovni.

4.1.1 Vysoké školy

Vališová (Praha, s. 30, 31) uvádí, že snahy o změnu uvedeného stavu v pojetí vzdělávání učitelů elementárních škol lze zaznamenat hned od vzniku učitelských ústavů. Jejich nositeli byli sami učitelé a jejich cílem vysokoškolské vzdělání. Touha získat je byla tak silná zejména proto, že vědomosti získané na učitelském ústavu významněji nepřesahující vědomosti úspěšného absolventa měšťanské školy jin nedávaly potřebnou jistotu ve výkonu povolání (svou roli hrálo i to, že se vedle středoškolských profesorů cítili jako nevzdělanci). Učitelům elementárních škol však nešlo jen o zvýšení úrovně znalostí v předmětech, jimž vyučovali, ale i o vědní obory, jejichž ovládnutí vytvářelo předpoklady potřebného nadhledu, odstupu od učební látky a samostatného úsudku, tedy o filozofii, logiku, etiku a sociologii atd.

Místem úvah i prosazování vysokoškolského vzdělání učitelů elementárních škol se staly učitelské spolky a jednoty, které byly postupně zakládány od 70. let a které si tuto starost vedle jiných daly do programu.

Významné podpory ve zmíněném usilování se v této době dostalo učitelstvu od G. A. Lindnera, tehdy ředitele učitelského ústavu v Kutné Hoře, uznávaného odborníka v pedagogických otázkách a bojovníka za společenské uznání učitele. G.A.Lindner se pokusil ovlivnit školskou politiku ve zmíněné otázce poukazem na školský zákon z roku 1869 umožňující budovat při univerzitách a vysokých školách technických pedagogické semináře pro vzdělávání učitelů.

Na rozdíl od předchozího uvažování označil učitelské vzdělávání za věc veřejnou (tedy ne soukromou a svépomocnou). Jeho vystoupením započala etapa politického prosazování požadavku vysokoškolského vzdělávání učitelů národních škol, které nabylo na důrazu zejména po vzniku Československé republiky.

Co se týče otázek institucionálních, i nadále se v duchu Lindnerově uvažovalo o zřízení fakult nového typu, ev. o novém druhu vysoké školy. Součástí těchto navrhovaných subjektů by byla vědecká činnost, tj. pěstování-moderně řečeno-věd o výchově. Podmínku studia mělo být absolutorium plnohodnotné střední školy, tedy všeobecně vzdělávací střední školy s maturitou. Srovnatelnost s ostatními vysokými školami však od počátku zpochybňovala navrhovaná délka studia (zpravidla 2 roky).

Pedagogická fakulta (další navrhované názvy: školská fakulta, vysoká škola pedagogická, pedagogická akademie) byla téměř důsledně navrhována jako instituce pouze pro přípravu pedagogickou a psychologickou. V důsledku toho se počítalo s tím, že předmětová příprava budoucích učitelů měšťanských škol bude integrována s přípravou budoucích středoškolských profesorů a že místem její realizace bude filozofická, později i přírodovědecká fakulta (předmětovou přípravu učitelů obecných škol mělo suplovat studium všeobecně vzdělávacích předmětů na střední škole, pedagogicko-psychologickou přípravu měla stejně jako u dalších kategorií učitelů zajišťovat pedagogická fakulta). Jde tedy o tendenci nahradit vzdělávání učitelů podle druhů škol vzděláváním podle stupňů škol. O této tendenci přesvědčuje i fakt, že pedagogická fakulta či jinak nazvaná vysoká škola měla zabezpečovat pedagogicko-psychologickou přípravu i pro budoucí středoškolské profesory (ta, byla na uvedených univerzitních fakultách problematická a byla předmětem kritiky pedagogických odborníků).

4.1.1.1 Počet škol, studentů, profesorů v období 1. republiky

„Počet vysokých škol kolísal v této době mezi 12 až 14 školami. V školním roce 1921/1922 studovalo na vysokých školách celkem 24 790 studentů, z toho 18 961 studentů československé státní příslušnosti. Ve školním roce 1923/24 to bylo již 30 755 studentů a jejich počet dosáhl maxima ve školním roce 1932/1933, kdy na těchto školách studoval téměř 33,4 tis. studentů, z nichž 29,5 tis. byli studenti čs. státní příslušnosti. V tomto období i Československo zasáhla hospodářská krize, která se projevila ve všech sférách života společnosti a samozřejmě zasáhla i vysoké školství, kde si ještě v této době studenti hradili studium převážně sami. Počet studentů postupně klesal. Z posledních dochovaných záznamů vyplývá, že ve školním roce 1936/1937 studovalo na vysokých školách již jen 24 256 studentů, což je téměř stejný počet, jaký byl v roce 1921. Ovšem pozitivnější pohled na tyto údaje je z hlediska nárůstu počtu studentů čs. státní příslušnosti. Zatímco v prvním sledovaném školním roce bylo těchto studentů téměř 19tis., ve školním roce 1936/37 to již bylo téměř 23tis.“

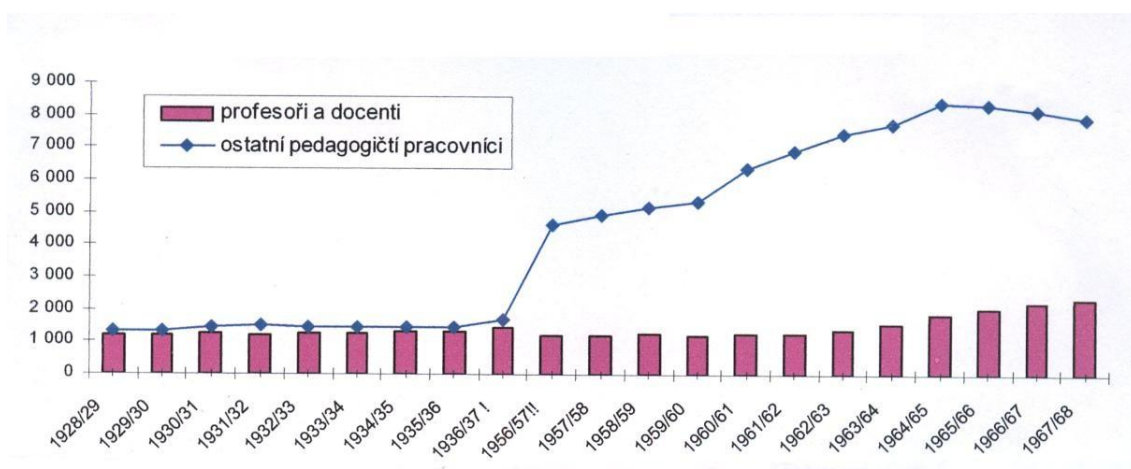
Tab.1: Počet škol, studentů, profesorů v období 1. republiky

Školní rok	Školy	Studenti celkem	Řádní studenti					Profesoři a docenti	Ostatní učitelští pracovníci
			Čs.státní příslušnost		Podíl žen z celk. počtu studentů čs.stát.příslušnosti v %	Cizí státní příslušnost	Podíl cizí.stát. příslušnosti na celkovém počtu studentů		
			celkem	z toho ženy					
1921/22	13	24 790	18 961	1 726	9,1	5 829	23,5	.	.
1922/23	13	23 299	16 963	1 862	11,0	6 336	27,2	.	.
1923/24	13	30 755	21 514	2 332	10,8	9 241	30,1	.	.
1924/25	14	24 872	17 197	2 293	13,3	7 675	30,9	.	.
1925/26	14	25 303	18 327	2 343	12,8	6 976	27,6	.	.
1926/27	14	30 276	22 892	2 581	11,3	7 384	24,4	.	.
1927/28	14	25 176	19 959	2 601	13,0	5 217	20,7	.	.
1928/29	13	25 696	21 185	2 862	13,5	4 511	17,6	1 181	1 316
1929/30	13	26 839	22 202	3 215	14,5	4 637	17,3	1 207	1 331
1930/31	13	27 966	22 992	3 589	15,6	4 974	17,8	1 235	1 429
1931/32	13	28 863	23 823	3 751	15,8	5 040	17,5	1 228	1 506
1932/33	12	33 378	29 503	3 930	13,3	3 875	11,6	1 254	1 456
1933/34	12	28 838	26 190	3 881	14,8	2 648	9,2	1 285	1 460
1934/35	12	31 046	29 104	4 045	13,9	1 942	6,3	1 338	1 426
1935/36	12	24 238	22 606	3 704	16,4	1 632	6,7	1 321	1 439
1936/37	12	24 256	22 806	3 724	16,3	1 450	6,0	1 469	1 655

Zdroj: Český statistický úřad. www.czso.cz [online]. [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: www.czso.cz/csu/210edicniplan.nsf/p/3314-10

„Z období počátků nové československé republiky se nedochovala data za pedagogické pracovníky vysokých škol. První dochované údaje jsou známy až od roku 1928/29, kdy přednášelo na vysokých školách téměř 1200 docentů a profesorů. Jejich počet stoupal velmi pomalu, vezmeme-li v úvahu, že uběhlo teprve 10let od 1. světové války, kde padlo mnoho mužů produktivního věku, žen na těchto místech bylo jako šafránu. Přestože pracovních míst byl dostatek, jejich poptávka převyšovala nabídku. Musíme ještě vzít v úvahu i období hospodářské krize, národnostní nevyrovnanosti (některá místa mohla být obsazována i německými profesory, což se řadě českých vysokých škol nelíbilo). Ve školním roce 1936/37 vyučovalo studenty 1,5 tis. docentů a profesorů. Počty ostatních pedagogických pracovníků (asistenti, odborní asistenti, lektori) vzrůstaly rychleji, a to převážně v letech 1929/30 – 1931/32, kdy jich na vysokých školách bylo zhruba 1500. V posledním školním roce 1967/68 pomáhalo vzdělávat studenty celkem 1 655 ostatních pedagogických pracovníků, což je o 339 pracovníků více než ve školním roce 1928/29.“²

Graf 1: Přehled pedagogických pracovníků v letech 1928 - 1968

Zdroj: Český statistický úřad. [Www.czsu.cz](http://www.czsu.cz) [online]. [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: www.czsu.cz/csu/210edicniplan.nsf/p/3314-10

² Český statistický úřad. [Www.czsu.cz](http://www.czsu.cz) [online]. [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: www.czsu.cz/csu/210edicniplan.nsf/p/3314-10

4.2 Období Druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava 1938 - 1945

Události spojené s Mnichovem a vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava pozitivní vývoj českého školství zcela zbrzdily. České školství dlouhodobě budované na demokratických principech bylo ohroženo v samých svých základech.

Pánková (2009, s. 48) uvádí, že již na podzim roku 1938, v době krátkého trvání Druhé republiky (1938 – 1939), proběhla první revize učebnic, z nichž některé byly s okamžitou platností zakázány. Druhá revize přišla po vzniku Protektorátu Čechy a Morava, po 15. březnu 1939, kdy bylo zakázáno používání nejen „nevhodných“ učebnic, ale také např. „nevhodných“ didaktických obrazů.

Od podzimu roku 1939 byla zavedena povinná výuka němčiny na měšťanských školách, od školního roku 1940/41 byla zavedena i na školách obecných. V roce 1941 byla měšťanská škola prohlášena za školu výběrovou a byl zaveden tzv. numerus clausus, kdy do tohoto typu školy mohlo nastoupit maximálně 35% žáků 4. třídy obecné školy. Návštěva škol byla omezena norimberskými zákony, židovské a romské děti byly z výuky vykázány a dočkaly se nejkrutějšího zacházení. Většina z nich zahynula ve vyhlazovacích koncentračních táborech.

Postupně byly zavírány české střední školy a omezován počet otevíraných tříd. Nově byla zavedena dívčí reálná gymnázia, kde výuka jazyků byla nahrazena praktickou přípravou dívek pro role matek a hospodyň. S postupující válkou byly nasazovány vybrané ročníky na práci v továrnách v Říši nebo ke sborům Technische Nothilfe (tyto pracovní sbory obvykle pracovaly na odklizení trosk po bombardování). Vyšší ročníky byly slučovány a část studentů nemohla dále studovat (většinou dostudovali po válce). Výuka byla omezována i z hospodářských důvodů (kvůli nedostatku paliva se podstatě nevyučovalo v zimě školního roku 1944/45). Velmi často byly školy přeměňovány v lazarety a ubytovny vojska. Přes to všechno se snažili učitelé, kteří zůstali věrní demokratické Československé republice, udržovat ve svých žácích ducha vlastenectví a historického optimismu.

Krutým zásahem bylo násilné uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939, které bylo odvetou za mohutné protinacistické demonstrace v den 21. výročí vzniku

samostatného Československa, 28. října 1939. Nejaktivnějšími účastníky byli čeští vysokoškolští studenti, proti nimž německá policie zakročila za použití střelných zbraní. Pohřeb jedné z obětí – studenta lékařské fakulty Jana Opletala se změnil v další protiněmeckou demonstraci dne 15. listopadu 1939.

České vysoké školy byly formálně uzavřeny na tři roky, ve skutečnosti to však mělo být natrvalo (uzavřeny zůstaly po celou dobu 2. světové války). Jejich budovy obsadily německé instituce, zejména Německá univerzita v Praze, která se stala jednou z politicky nejagresivnějších vysokých škol v Německé říši. Uzavření vysokých škol doprovázelo zatýkání, poprava devíti studentských představitelů, vpád jednotek SS do studentských kolejí a uvěznění 1 185 studentů z Prahy a Brna v koncentračním táboře Sachsenhausen.

Události měly celosvětový ohlas, v roce 1941 byl 17. listopad prohlášen v Londýně za Mezinárodní den studentstva.

4.2.1 Nucený odchod ze školství

V roce 1940 bylo vydáno nařízení o hromadném pensionování státních zaměstnanců, tedy i učitelů. Ze škol byli donuceni odejít všichni starší učitelé spjatí se vznikem a rozvojem samostatného Československa.

Do trvalé výslužby byl přeložen každý, kdo překročil 55. rok věku (v případě žen již 50. rok věku). Státní zaměstnanec (a tedy i učitel), který překročil 45. rok věku (v případě žen 43. Rok věku), mohl být přeložen do trvalé výslužby i bez ohledu na to, že ještě nedosáhl nároku na plné výslužné. Smyslem tohoto opatření bylo, aby se okupační úřady zbavily všech učitelů a zaměstnanců ve veřejné správě, o nichž se oprávněně domnívaly, že jsou v důsledku vyššího věku příliš ovlivněni demokratickým duchem první republiky, nejsou proto nijak příznivě nakloněni novým protektorátním poměrům.

Přestože nařízením okupační správy došlo ke značné obměně pedagogických sborů, nebylo jim možno zabezpečit, aby učitelé setrvávající ve školách se nepodíleli aktivně na odbojovém hnutí a aby se ve výuce svých předmětů a při svém pedagogickém působení plně podřídili nacistické ideologii. Početná účast učitelů v nejrůznějších odbojových a ilegálních organizacích, vznikajících převážně na

podkladě dřívějších spolků (sokolů, junáků a důstojníků v záloze) či osobních přátelských styků, jejich aktivní podíl na podpoře diverzních skupin, dokumentovaná v letech války i dlouhou řadou zatčených a popravených učitelů, byl okupačním úřadům zcela známá.

Mimořádnou pozornost věnovali nacisté i přípravě budoucích učitelů. Vládním nařízením z 11. 8. 1941 proto změnili i organizaci učitelských ústavů a celý systém studia. Studium bylo v učitelských ústavech oficiálně prodlouženo na 5 let a nově byly stanoveny i povinně vyučované předměty. Na prvním místě se uvádělo podstatné rozšíření hodin tělesné výchovy, pro ideologické působení se zdůrazňovala pedagogika a mimořádný význam se přikládala výuce německého jazyka. Změna na pětileté studium se měla realizovat již od školního roku 1941/1942. Zcela novým požadavkem bylo, aby učitelské ústavy byly zásadně spojeny s internáty, což mělo umožňovat lepší působení na studenty i v jejich volném čase. Aby byli získáni zájemci o studium na učitelských ústavech, měli mít v internátech ubytování a stravu zdarma a navíc měli dostávat ještě kapesné.

4.2.2 Rok 1944

V souvislosti s nepříznivým vývojem vojenské situace na frontách druhé světové války se výrazně změnila i náplň činnosti českých škol v okupovaném protektorátu. V roce 1944 byla výnosem z 21. srpna ve všech maturitních ročnících českých středních škol zastavena výuka a žáci byli přiděleni k pomocným vojenským a polovojenským složkám určeným k vyprošťování obětí leteckých útoků, k odstraňování trosk po bombardování a k budování vojenských opevnění na Moravě a v Rakousku.

To ovšem bylo již v době, kdy z předválečného českého středního školství zůstaly jen trosky. Názorně to vyjadřuje statistika dokumentující výrazně klesající vývoj počtu žáků na českých gymnáziích, tedy v tradiční a nejprestižnější střední škole.

Tab. 2: Počty českých žáků na gymnáziích

ŠKOLNÍ ROK	POČET ŽÁKŮ
1938/1939	100 183
1939/1940	94 690
1940/1941	90 485
1941/1942	76 839
1942/1943	56 969
1943/1944	49 663
1944/1945	40 665

Zdroj: Československé školy v letech 2. světové války, Praha, 2005

Tvrdá germanizace veškerého školství, doprovázená likvidací vysokých škol a výrazným omezováním všech ostatních škol, zanechala v období válečných let své stopy i na přípravě učňů a na středních odborných školách. Je ovšem zapotřebí jasně konstatovat, že postihy středních odborných škol se nedaly, co do svého rozsahu a důraznosti, nijak srovnávat například s postihy gymnázií. Bylo to dáno především tím, že okupantům maximálně záleželo na tom, aby tyto školy nadále a pokud možno bezproblémově připravovaly kvalifikované kádry pro závody zabezpečující zbrojní výrobu. I na středních odborných školách byli sice vylučováni žáci židovského původu, zakázáno půjčování knih z žákovských knihoven, provedeny čistky v profesorských sborech, zvýšeny učitelům výukové úvazky, byl zaveden nový, šestistupňový klasifikační řád direktivně stanovující i maximální počty vyznamenaných žáků a počty žáků, kteří mohli dostat jedničku na vysvědčení z jednotlivých předmětů, a byla zavedena povinnost sbírat potřebné suroviny pro válečné hospodářství. Větší a podstatné zásahy do učebních plánů byly ale realizovány převážně jen u předmětů všeobecného základu. I na středních odborných školách se tak jedním z hlavních předmětů stala povinná němčina a školské úřady usilovaly o to, aby se středobodem veškeré výuky staly „nové výchovné cíle“ odpovídající ideologii Velkoněmecké říše. Obsah ani struktura odborných předmětů přitom však nedoznaly větších změn.

4.3 Prvá léta po skončení 2. světové války 1945 – 1948

Vališová (2007, s. 39) uvádí, že prvá poválečná léta byla obdobím horečné obnovy válkou narušené výuky na všech stupních škol. Žáci a studenti, kterým bylo za války znemožněno studovat, si rychle doplňovali vzdělání, což kladlo zvýšené nároky na personální i prostorové zajištění provozu škol. Vysokoškolské posluchárny nestačily. Chyběly učební pomůcky i učebnice.

Velkou změnou bylo zavedení ruštiny jako nového povinného předmětu od 4. třídy obecné školy. Pro obecné (základní) a střední školy zůstala povinným předmětem až do roku 1989.

Rozšířena byla síť vysokých škol. Dne 26. října 1945 byla dekretem prezidenta republiky zřízena Vysoká škola politická a sociální v Praze. Dne 21. února 1946 byla pod názvem Univerzita Palackého obnovena univerzita v Olomouci se čtyřmi fakultami, bohosloveckou, právnickou, lékařskou a filozofickou. V témž roce vznikly nové vysoké umělecké školy, Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze a Akademie múzických umění v Praze a o rok později Janáčkova akademie múzických umění v Brně. Dne 24. června 1947 byla zřízena Vysoká škola sociální v Brně. Zákonem č. 100 z 9. dubna 1946 byly zřízeny pedagogické fakulty a uzákoněno povinné vysokoškolské vzdělání učitelů na všech stupních škol. Uzavřeny a zrušeny byly německé vysoké školy.

Na pedagogických fakultách kromě učitelů obecných a měšťanských škol studovali i učitelky mateřských škol (což byl velký úspěch, neboť mateřské školy byly zařazeny do školského systému až školským zákonem z roku 1948, tedy o 2 roky později), ale i středoškolští profesoři těch oborů, které se nestudovaly na filozofických a přírodovědeckých fakultách. Podle vládního nařízení ze dne 27. srpna 1946, Prozatímního studijního řádu pedagogických fakult a Prozatímního zkušebního řádu pedagogických fakult měli studovat na pedagogických fakultách všichni středoškolští profesoři (tj. i ti, kteří aprobační předměty studovali na jiných fakultách).

5 Učitelé v letech 1948 – 1989

5.1 Školství 1948 – 1989

Po tříletém období politické plurality se situace v únoru 1948 zásadně změnila. Komunistická strana Československa ovládla všechny rozhodující pozice ve státě a zavedla „diktaturu proletariátu“. Během krátké doby zlikvidovala demokratické instituce včetně těch, které ovlivňovaly vzdělávání mládeže, odstranila všechny samosprávné prvky ve školství. Veškeré školy byly znárodněny, což znamenalo zánik jak soukromých, tak i církevních škol. Oficiálním cílem vzdělávání se stala výchova mladých komunistů, „strážců lidové demokracie a pokrokových ideálů“, kteří měli povinně v „leninském duchu“ sdílet „vědecký světový názor“. Do škol byla zavedena politická výchova v duchu jediného přípustného výkladu – „dialektického a historického materialismu“.

Zásadní změnu, která spočívala ve vytvoření jednotné státní školské soustavy, přinesl zákon č. 95/1948 z 21. dubna 1948 o základní úpravě jednotného školství. Programově zpolitizovaná škola byla rozdělena na tři stupně – školu národní (1. – 5. postupný ročník), školu střední (6. – 9. ročník) a navazující čtyřleté gymnázium nebo volitelnou odbornou školu. Pozdější zákony organizační skladbu všeobecného školství částečně měnily, ale její podstata zůstala zachována.

Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů zkrátil povinnou školní docházku na osm let. Žáci ji měli absolvovat na osmileté střední škole nebo v prvních osmi ročnících jedenáctileté střední školy.

Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání opět zavedl povinnou devítiletou školní docházku, která byla zajišťována na základní devítileté škole. Zároveň z posledních třech ročníků jedenáctiletých středních škol vznikly střední všeobecně vzdělávací školy. Ty byly zákonem č. 168/1968 Sb., o gymnáziích změněny ze tříletých na čtyřleté a školy byly opět přejmenovány na gymnázia.

Další změnu přinesl zákon č. 63/1978 Sb., o opatření v soustavě základních a středních škol, jehož účelem bylo vytvořit ve školské soustavě podmínky pro postupné zavádění středního vzdělání a úplného středního vzdělání veškeré mládeži. Do jednotné školské soustavy zařadil nové druhy škol, základní školu, která měla osm ročníků, a střední odborné učiliště, které se stalo součástí středních škol. Školní docházka byla povinná devět let.

Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol zrušil základní devítileté školy a ponechal pouze osmiletou základní školu. Školní docházka byla povinná deset let. Žáci ji plnili v základní škole a v prvním a druhém ročníku střední školy.

Změnami procházelo i vysoké školství. V roce 1950 vstoupil v platnost nový vysokoškolský zákon, který vysoké školy zcela podřídil státnímu řízení a dohledu. Státní a politické orgány začaly vytvářet četné koncepce změny organizace vysokých škol. Již koncem roku 1949 byly zrušeny Vysoká škola politická a sociální v Praze, Vysoká škola věd hospodářských (vysoká škola obchodní) v Praze a Vysoká škola sociální v Brně. Nahradila je Vysoká škola hospodářských a sociálních věd v Praze, zřízená zákonem č. 227/1949 Sb. ze 14. října 1949 (existovala do roku 1954).

V roce 1953 byly zrušeny pedagogické fakulty a nahrazeny samostatnými vysokými a vyššími pedagogickými školami. Nově zřízená síť vyšších pedagogických škol odpovídala předcházejícímu rozmístění pedagogických fakult. Změnami byla poznamenána i organizace jednotlivých fakult (např. rozdělení filozofických fakult na filozofickohistorické a filologické apod.). Počet fakult se postupně zvyšoval.

Vysokoškolský zákon z roku 1966 obnovil alespoň částečně akademická práva a tradice vysokých škol. Zákonem o vysokých školách z dubna 1980 bylo znovu utvrzeno přímé centrální řízení vysokých škol, které byly zbaveny možnosti samosprávy.

Ve vysokoškolském studentském hnutí se od poloviny 6. let projevovaly snahy o uvolnění ze závislosti na oficiální politice. Dne 31. října 1967 došlo v Praze ke střetu vysokoškoláků s policií. Zbití desítek studentů se setkalo s negativním ohlasem

veřejnosti a přispělo k rozchodu studentů s Československým svazem mládeže. Na počátku rok 1968 vznikly nezávislé studentské organizace, studenti se přihlásili k demokratickým tradicím a k odkazu T. G. Masaryka. Po vpádu vojsk Varšavské smlouvy dne 21. srpna 1968 vystupovali proti okupaci Československa. Dne 15. listopadu 1968 vstoupili do okupační stávkový a pořádkem roku 1969 přinesli oběť nejvyšší. Z přesvědčení, že „se naše národy ocitly na kraji beznaděje“ a že je třeba „probudit lid této země“ se student Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Jan Palach a student Střední průmyslové školy železniční v Šumperku Jan Zajíc upálili na Václavském náměstí v Praze. Jejich oběť nebyla zapomenuta. Palachův týden v lednu 1989 byl signálem k odporu, který vyvrcholil po demonstraci studentů 17. listopadu 1989 pádem komunistické moci.

5.2 Odborná způsobilost

V letech 1950/51 prošlo učitelské vzdělávání řadou organizačních změn, byla zřízena pedagogická gymnázia pro vzdělávání učitelů národních škol pedagogická gymnázia pro vzdělávání učitelek mateřských škol. Toto opatření bylo vyvoláno zvýšenou potřebou učitelů, jejichž počty nebyly schopny stávající pedagogické fakulty zabezpečit.

Morkes (2004, s. 35) uvádí, že k další změně ve vzdělávání učitelů došlo v roce 1953. Byla zrušena pedagogická gymnázia a nahrazena středními pedagogickými školami pro přípravu učitelek mateřských škol (v tříletém studiu) a učitelů pro 1. až 5. ročník (ve čtyřletém studiu). Příprava učitelů byla vyňata z kompetence univerzit a učitelé pro 6. až 8. postupný ročník se připravovali na dvouletých vyšších pedagogických školách, učitelé pro deváté a vyšší ročníky se připravovali na Vysoké škole pedagogické. K těmto školám byly přičleněny stávající studijní ročníky pedagogických fakult. Současně se začala realizovat příprava kvalifikovaných učitelů středních škol i na tradičních univerzitních fakultách (filozofické, přírodovědecké, matematicko-fyzikální).

Od roku 1956/57 byl nedostatek učitelů základních škol řešen také jednoročními kursy pro absolventy jedenáctiletých středních škol na pedagogických školách.

V roce 1959 byly na základě vládního nařízení č. 57/1959 Sb. zřízeny pro přípravu učitelů ve všech krajských městech pedagogické instituty. Měly charakter vysokých škol, nebyly ale řízeny ministerstvem, nýbrž krajskými národními výbory. Studium učitelství pro 1. až 5. postupný ročník bylo tříleté, studium učitelství pro 6. Ročník a vyšší postupné ročníky v rámci povinné školní docházky bylo čtyřleté. Ve stejném roce bylo vládním nařízením ze dne 12. 8. 1959 stanoveno, že počínaje školním rokem 1959/60 se postupně ruší Vysoká škola pedagogická i jednotlivé Vyšší pedagogické školy.

Prakticky všechny organizační změny v interní přípravě učitelů byly provázeny i příslušnými opatřeními umožňujícími učitelům v praxi, aby si doplnili svoji kvalifikaci.

Vládním nařízením č.87/1962 Sbírky bylo řízení krajských pedagogických institutů převedeno na ministerstvo školství.

Zákonným opatřením předsednictva národního shromáždění č. 166/1964 Sb. ze dne 12. 8. 1964 byly pro přípravu učitelů opět obnoveny pedagogické fakulty (buď v rámci existujících univerzit, nebo jako samostatné pedagogické fakulty mimo univerzity).

Vysokoškolská příprava učitelů se na jednotlivých fakultách řídila schválenými studijními plány, studium se obvykle realizovalo ve dvou předmětových aprobacích. Otevírané studijní kombinace stanovovalo ministerstvo školství, které pro počty přijímaných studentů přidělovalo fakultám závazná směrná čísla rozepsaná až na jednotlivé studijní kombinace.

5.2.1 Vzdělávání učitelů základních škol a středoškolských profesorů

Vališová (2007, s. 35) uvádí, že vzdělávání učitelů základních škol a středoškolských profesorů probíhalo do začátku 2. Světové války paralelně. Dualismus ve vzdělávání učitelů byl odvozen z dualismu školské soustavy, který měl své historické, stavovské i politické příčiny. Po vzniku jednotné školské soustavy a nahrazením osmiletých středních škol čtyřletými tento jev zanikl a začal se prosazovat princip vzdělávání učitelů podle stupňů škol. Budoucí středoškolské profesory začali být na tradičních fakultách připravováni na pedagogické působení jen na čtyřletých gymnáziích či později jinak nazývaných školách 3. stupně, pedagogické fakulty (nehledíme-li k některým výjimkám) se ujaly přípravy učitelů škol 1. a 2. stupně, přičemž se jednalo o dva samostatně vzdělávací programy. K sblížení došlo v úrovni poskytovaného vzdělání – ve všech případech byla vysokoškolská, byť na jiné instituci. K posílení tendence vzdělávání učitelů podle stupňů škol došlo zmíněným zákonem v roce 1953, kdy vznikly tři samostatné instituce různého stupně (středoškolská, vyšší středoškolská, vysokoškolská) pro tři různé stupně škol. Princip vysokoškolského vzdělávání pro všechno učitelstvo byl opuštěn. „Půl návratem“ se stal rok 1959, návratem rok 1964. Stále zasluhuje podle našeho názoru pozornost model z roku 1976.

5.3 Československé školství

Vališová (2007, s. 72) uvádí, že řešením neuspokojivého stavu československého školství se zabýval 11. sjezd KSČ v roce 1958. Přišel s požadavkem znovu prodloužit základní vzdělávání. Na tento rozumný požadavek však navázalo stranické usnesení (1959), které stanovilo základní linii Školní práce – těsné spojení školy se životem. Ta výrazně omezovala očekávanou vyšší efektivnost základní a střední školy. Zaváděla totiž nové pojetí cíle všeobecně vzdělávací školy: žák si v ní měl osvojit nejen základy věd, ale i základy výroby (hlavním pojmem školské politiky se staly polytechnizace a výrobní práce žáků), a to teoreticky i prakticky. Absolvent střední všeobecně vzdělávací školy měl být napříště kvalifikován i pro výkon nějakého dělnického povolání. Toto měl zajistit další, v pořadí už třetí školský zákon (zákon o soustavě výchovy a vzdělávání) vydaný v roce 1960. Byl svým způsobem návratem k zákonu z roku 1948: prodlužoval znovu školní docházku na 9 let a zčásti opouštěl sovětský model školské soustavy. Povinná školní docházka se měla realizovat v základní devítileté škole (ZDŠ). Střední školství se ve své odborné linii obohacovalo nové typy, tvořily ho: odborná učiliště, učňovské školy a střední odborné školy. Střední všeobecně vzdělávací škola (SVVŠ) nahradila dosavadní tři poslední ročníky jedenáctileté střední školy, nově se zaváděla střední škola pro pracující. Byla rovněž školou všeobecné vzdělávací, svým pojetím pozoruhodnou – v internátní podobě během roku měla poskytnout dělnickým kádrům úplné střední vzdělání s maturitou.

Pracovní a polytechnický princip se uplatňoval v celém školském systému. Na 1. a 2. stupni byl zaveden nový učební předmět pracovní vyučování. Na teoretickou výuku ve škole navazovala praxe. Absolvent SVVŠ měl spolu s maturitním vysvědčením získat výuční list, který ho opravňoval ke kvalifikovanému výkonu nějakého dělnického povolání. Zmíněná idea však v praxi ztroskotala. Průmyslové podniky neměly pro předmět výrobní praxe kapacity a zaměstnávaly studenty pomocnými, většinou úklidovými pracemi. Zmíněný předmět byl po několika letech zrušen.

Naproti tomu v základním školství došlo k nápravě: navázáním na domácí tradice a do jisté míry i využíváním zahraničních zkušeností. Na 1. stupni byly obnoveny vlastivěda a psaní a zavedeno tzv. specializované vyučování, tj. odborné vyučování tzv. výchov (hudební, výtvarná, tělesná) a cizího jazyka (ruštiny). Na 2. stupni byly

zavedeny v mnohem větší míře než dosud nepovinné předměty. Vzrostlo úsilí o modernizaci vzdělávání (probíhalo na úrovni některých vyučovacích předmětů), teoreticky se propracovávala a prakticky zkoušela diferenciaci. Tyto modernizační kroky byly umožněny uvolněnou politickou atmosférou 60. let, která vyvrcholila událostmi tzv. pražského jara. V oblasti školství vyvolaly pokusy o obnovení prvorepublikového školského systému, z něho zejména osmiletého gymnázia. Neslavný konec událostí roku 1968 přežilo gymnázium. Zákon o gymnáziích vydaný v prosinci 1968 zavádějící pro všeobecně vzdělávací školu v délce 4 let tradiční název zůstal v platnosti.

Celé školství však prodělávalo zásadní strukturální, ideologickou a obsahovou proměnu. Byla zahájena hned na počátku 70. let. Jejím cílem byla obnova socialistického charakteru školství. Základní linii této proměny vytyčilo červencové zasedání KSČ v roce 1973, konkretizoval projekt Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy v roce 1976 a zavedl školský zákon z roku 1978.

Školským zákonem byla zavedena desetiletá povinná školní docházka. Její absolvování získal žák (student) nikoli základní, ale střední vzdělání. K tomu bylo třeba absolvovat základní školu (ZŠ) a 2 roky studia na některém z typů středních škol. Nově zaváděná ZŠ byla osmiletá (její délka se poprvé ve vývoji našeho školského systému nekryla s délkou povinné školní docházky). Dětila se na dva čtyřleté stupně (1. stupeň byl, opět poprvé v historii našeho školství, zkrácen o rok). První stupeň prodělával patrně nejzásadnější změnu – nejen co se týče délky. Byl nově pojat podle modelu sovětské počáteční školy budované L. V. Zankovem na základě principu rozvíjejícího vyučování zformulovaného L. S. Vygotským. Sovětské pojetí bylo pro děti velmi náročné, v podstatě nerespektovalo vývojové zvláštnosti tohoto věku a bylo v rozporu s požadavkem školských dokumentů dosáhnout toho, aby co největší počet žáků zvládl předepsané učivo a úspěšně dokončil školní docházku v posledním ročníku.

6 Změny po roce 1989

6.1 Školství na přelomu 3. tisíciletí

Ve všeobecném vzdělávání došlo v průběhu 90. let 20. století k závažným změnám. Byla obnovena gymnázia nejméně se čtyřmi a nejvíce s osmi ročníky, vznikly školy s alternativním způsobem vyučování, soukromé a církevní školy. Vzdělání v těchto školách bylo zákonem č. 171/1990 Sb. z 3. května 1990 postaveno na úroveň vzdělání získanému v ostatních školách. Tímto zákonem byla také nově stanovena délka povinné školní docházky na devět let. Ruština přestala být povinným předmětem, staly se jím jiné jazyky, nejčastěji angličtina a němčina. Nevhodné učebnice i osnovy byly nahrazeny novými, které umožňovaly učitelům a žákům v rámci jednotlivých předmětů svobodnější volbu. Zákon č. 171 (1990) umožňoval, aby vedle učebnic a učebních textů uvedených v seznamu učebnic vydaném ministerstvem školství bylo možné používat i jiné učebnice a učební texty.

Vališová (2007, s. 72) uvádí, že předmětem dlouhodobých debat a diskusí, v nichž se střetávaly nejen zájmy učitelů, ředitelů škol, regionální školské administrativy a ministerstva, ale i rozdílné pohledy politických stran, se stala koncepce českého školství a celoživotního vzdělávání. Řada návrhů a postupně prováděných legislativních úprav vyústila v zákon č. 561/2004 Sb. z 24. září 2004 (platný od 1. ledna 2005) o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Podstatně se rozšířily možnosti vysokoškolského studia, a to nejen zvýšením počtu univerzit a vysokých škol, ale i širokou nabídkou studijních oborů včetně zavedení bakalářského (tříletého) studia. V roce 1991 vznikly Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Západočeská univerzita v Plzni, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Ostravská univerzita v Ostravě a Slezská univerzita v Opavě. Když byly později založeny dvě univerzity ve východních Čechách (Univerzita Pardubice roku 1994 a Univerzita Hradec Králové roku 2000), byly univerzitami rovnoměrně pokryty všechny velké regiony v zemi. Tuto síť již dříve doplňovaly specializované vysoké školy se zaměřením technickým, ekonomickým, zemědělským, báňským či uměleckým, z nichž mnohé se změnilo na univerzity.

Vydáním zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách) došlo k novému vzestupu jejich zakládání. Tentokrát šlo o zřizování soukromých vysokých škol. Vznikly školy výrazně praktického zaměření (ekonomické, finančně správní, technické), ale také humanitní. Novým prvkem se staly vysoké školy církevního a mezinárodního založení.

Vysokoškolákům i středoškolákům se otevřely možnosti pobytů na zahraničních univerzitách a školách. České školy se recipročně otevřely zájemcům ze zahraničí.

V české vzdělávací soustavě začaly také od roku 1991 vznikat vyšší odborné školy jako nové ty institucí, nacházející se mezi sekundárním a vysokoškolským vzděláváním. Byly otevírány v experimentálním režimu s omezeným počtem žáků. K rozšíření tohoto typu studia došlo po roce 1995, neboť bylo legislativně zjednodušeno zakládání těchto škol (jejich existence byla zahrnuta do názvu zákona č. 138/1995 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol). Vyšší odborné školy jsou dnes uznávány jako součást terciárního vzdělávání bez vysokoškolského statutu. Poskytují v jednotlivých studijních oborech vyšší odborné vzdělání, které zahrnuje všeobecné, specifické odborné vzdělání, náročnou praktickou přípravu a ukončuje se absolutoriem.

Velký rozvoj v cílech vzdělávání a způsobech práce zaznamenalo po roce 1989 speciální školství zaměřené na vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (osoby se zdravotním postižením nebo sociálním znevýhodněním). Školská politika zde vychází ze znění zákona, podle kterého tyto děti, žáci a studenti mají právo na vzdělání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Tyto osoby se vzdělávají na mateřských, základních, základních speciálních, středních (gymnázia, střední, odborné školy a střední odborná a odborná učiliště a praktické školy) a vyšších odborných školách. V oblasti tohoto vzdělávání se výrazně prosazuje tendence integrovat vzdělávání těchto dětí, žáků a studentů se vzděláváním osob zdravých.

6.2 Zákon o pedagogických pracovnících

„Ministerstvo školství České socialistické republiky vydalo vyhlášku o odborné a pedagogické způsobilosti pedagogických pracovníků.

Odbornou způsobilostí se rozumí souhrn odborných předpokladů získaných studiem na vysoké nebo střední škole a odborná praxe.

Pedagogickou způsobilostí se rozumějí vědomosti a dovednosti v oblasti pedagogických a psychologických věd nezbytné pro výkon pedagogických činností získané studiem na vysoké škole nebo ve střední škole ve skupině studijních oborů učitelství.

Podmínky odborné a pedagogické způsobilosti pedagogických pracovníků uvedené v příloze této vyhlášky posuzuje národní výbor, který školy nebo školská zařízení odborně vede.

Pedagogickými pracovníky jsou učitelé základních škol, středních škol a škol pro mládež vyžadující zvláštní péči včetně ředitelů a zástupců ředitelů těchto škol, vychovatelé škol a školských zařízení a zařízení sociální péče, odborní pracovníci mimoškolních výchovných zařízení, zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a odborní pracovníci pedagogicko-psychologických poraden, vedoucí pionýrských skupin z povolání na základních školách, ředitelé a zástupci ředitelů uvedených školských zařízení, vedoucí středisek praktického vyučování, vedoucí odloučených pracovišť středních odborných učilišť, mistři odborné výchovy, vrchní mistři odborné výchovy a školní inspektori.

Postavení učitelů mají též pracovníci předškolních zařízení, zařízení pro zájmové studium a školských zotavovacích zařízení včetně ředitelů a zástupců ředitelů těchto zařízení a pracovníci školských zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, kteří převážnou mírou vykonávají výchovně vzdělávací činnost.

Výchovně vzdělávací činnost pedagogických pracovníků může vykonávat též pracovník, který má odbornou způsobilost, ale požadovanou pedagogickou způsobilost.

Pro její získání je povinen zahájit nejpozději do čtyř let od vzniku pracovního poměru doplňující studium a úspěšně jej ukončit.

U učitelů odborných předmětů se požaduje odborná praxe. Odborná praxe je práce vykonaná v příslušném oboru po dosažení osmnáctého roku věku, délku a zaměření odborné praxe určují organizace podle zvláštních předpisů. Do délky odborné praxe se nezapočítává příprava na povolání, základní vojenská (náhradní) služba a další mateřská dovolená.

Pedagogický pracovník, který získal vzdělání ve škole s jiným vyučovacím jazykem než českým, může působit ve škole s českým vyučovacím jazykem, jestliže prokáže znalost českého jazyka. Povinnost prokázat znalost českého jazyka se nevztahuje na učitele cizích jazyků na jazykových školách a na zahraniční lektory působící na základních a středních školách.

Pracovníku, který nesplňuje podmínky odborné a pedagogické způsobilosti stanovené touto vyhláškou a s níž byl uzavřen pracovní poměr na dobu neurčitou před počátkem účinnosti této vyhlášky, určí organizace lhůtu k doplnění vzdělání. Je-li takový pracovník starší 50 let u mužů a 45 let u žen, pracuje alespoň 15 let jako pedagogický pracovník a ve své funkci se osvědčuje, může organizace u něho upustit od požadavku doplnění vzdělání.³

---

³ *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz>

6.3 Školská legislativa

„S výjimkou učitelů mateřské školy a učitelů praktického vyučování je od všech učitelů vyžadováno vysokoškolské vzdělání. Odpovědnost za přípravu učitel mají především pedagogické fakulty, na kterých jsou vzděláváni učitelé pro výuku na různých úrovních vzdělávacího systému. Na základě toho se také rozdělují tři hlavní studijní programy: učitelství pro 1. stupeň základních škol, učitelství pro 2. stupeň základních škol a učitelství pro střední školy (čtyř- až pětileté studijní programy). Učitelství pro 2. stupeň základní a střední školy se studuje zpravidla ve dvojborové kombinaci. Pětileté studium zprostředkovává pedagogické, didaktické a oborové znalosti a dovednosti a jeho součástí je i čtyřtýdenní praxe.“⁴

Dnešní vzdělávání učitelů je již vymezeno legislativně, zabývá se jím zákon o vysokých školách č. 111/1998 Sb. (novela č. 174/2001 Sb.), školský zákon č. 561/2004 Sb., zákon o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb. a vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků č. 317/2005 Sb.

Učitelské vzdělávání by mělo být především realizováno na pedagogických fakultách nebo na dalších učitelských fakultách univerzit – filosofické, přírodovědecké, matematicko-fyzikální a na fakultě tělesné výchovy a sportu. Pedagogické fakulty v naší republice nalezneme na devíti vysokých školách, vzdělávají především učitele prvního stupně základní školy, druhého stupně základní školy, ale také velkou část učitelů středních škol. Na pedagogických fakultách však mohou studovat i pedagogové pro neučitelské profese např. předškolní pedagogiku, speciální pedagogiku. Pedagogické fakulty kladou velký důraz na posílení a zkvalitnění třech oblastí vzdělávacích programů – psychologie a pedagogika, didaktika aprobačních předmětů, pedagogická praxe. Standard učitelského vzdělávání by měl definovat „nezbytné kompetence, které mohou být chápány jako způsobilosti učitele pro konkrétní činnosti“, ale doposud tento standard u nás chybí.

---

⁴ www.onlinemodule.eu. *Projekt Univerzity Pasov* [online]. Německo, 2005 [cit. 2012-02-06]. Dostupnéz:<http://www.onlinemodule.eu/index.php?menu=1&&delsession=true&PHPSESSID=>

6.4 Instituce a obsah vzdělávání

Preprimární vzdělávání – učitelé mateřských škol se připravují na své povolání na středních školách ve čtyřletém oboru Předškolní a mimoškolní pedagogika. Pedagogická praxe činí 15 týdnů souvislé praxe (resp. 4 týdnů při dálkovém studiu)

a 3(4) hodiny průběžné praxe týdně v posledních dvou ročnících. Celková délka přípravy činí 9 let základní školy a 4 roky střední školy ukončené maturitní zkouškou, dosažena úroveň je ISCED 3A.

Od roku 1970 je možnost získat kvalifikaci učitele i vysokoškolským vzděláním. Vzdělání v bakalářském studiu trvá 3 roky a nabízí ho 7 pedagogických fakult.

Primární vzdělávání – vzdělávání učitelů prvního stupně se uskutečňuje na pedagogických fakultách, studium trvá 5 let. Ukončené vzdělání na této fakultě nám umožňuje vyučovat všechny předměty na prvním stupni základní školy. Na konci studia má učitel kvalifikaci úrovně ISCED 5A.

Sekundární vzdělávání – učitelé druhého stupně základních škol, středních škol a konzervatoří musí mít pětileté vysokoškolské vzdělání. Vzdělávací institucí jsou samozřejmě pedagogické fakulty, ale vzdělání může být také získané z jiných fakult př. filozofických, matematicko-fyzikálních, přírodovědných a fakultě tělesné výchovy a sportu. Kvalifikaci však můžeme získat i z neučitelského studijního oboru, ale musí odpovídat charakteru vyučovaného předmětu a následným vysokoškolským studiem v bakalářském oboru nebo studiem celoživotního vzdělávání v oblasti pedagogických věd zaměřeném na přípravu učitelů všeobecně vzdělávacích programů požadovaného stupně školy. Po ukončení studia má učitel kvalifikaci ISCED 5A, obvykle má aprobaci z dvou předmětů. Po tomto ukončeném studiu však může učitel vyučovat i jiné předměty, závisí to na řediteli školy.

Vyšší sekundární vzdělávání - V odborném školství působí kromě učitelů všeobecně vzdělávacích předmětů i učitele teoretických odborných předmětů (učitele odborných předmětů střední školy, učitele uměleckých odborných předmětů střední školy a konzervatoře), učitele praktického vyučování a učitele odborného výcviku.

Učitelé teoretických odborných předmětů na středních školách se připravují v magisterském studiu (obvykle navazujícím na bakalářské) na různých typech vysokých škol (na technických, ekonomických a zemědělských vysokých školách i na lékařských a teologických fakultách). V některých, např. ekonomických oborech je studium organizováno jako souběžné. Častější je však následný model přípravy – po odborném magisterském studiu si učitelé musí doplnit pedagogickou kvalifikaci:

- zpravidla tříletým bakalářským studiem v oblasti pedagogických věd zaměřeném na přípravu učitelů střední školy,
- v programu celoživotního vzdělávání na vysoké škole zaměřeném na přípravu učitelů střední školy v délce nejméně 250 vyučovacích hodin nebo
- studiem pedagogiky v délce minimálně 120 hodin v zařízeních pro další vzdělávání pedagogických

Absolventi dosahují úrovně ISCED 5A.

Terciární vzdělávání – učitelé vzdělávacích nebo odborných předmětů a učitelé praktického vyučování či odborné praxe vyučující na vyšších odborných školách nemusí mít pedagogické vzdělání. Učitelé všeobecně vzdělávacích a odborných předmětů musí mít magisterské studium, které odpovídá vyučovanému předmětu. Učitelé praktického vyučování a odborné praxe mohou získat vzdělání na vysoký, vyšších odborných či středních škol zakončených maturitou. V případě středoškolského vzdělání je ještě nutné absolvovat nejméně tříletou praxi.

Učitelé pracující se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami - žáky na školách se speciálními vzdělávacími potřebami vyučují učitelé, kteří absolvovali vzdělání dané úrovně školy a doplnili si ho vzdělání bakalářského studia zaměřeným na speciální pedagogiku nebo studiem celoživotního vzdělávání stejného oboru.

6.5 Současný školský systém

Vališová (2007, s. 73, 74) uvádí, že cíle vzdělávání stanovené novým školským zákonem jsou rozpracovány v Národním programu vzdělávání (tzv. Bílá kniha z roku 2001). Tento dokument vypracovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a schválený Parlamentem vymezuje i hlavní vzdělávací oblasti, obsahy a prostředky. Na tento centrální dokument navazují rámcové vzdělávací programy vymezující povinný obsah, rozdá a podmínky vzdělávání každého oboru vzdělávání v základním a středním vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělávání. Jsou rovněž zpracovány centrálně a jsou závazné pro tvorbu školního vzdělávacího programu, který má vypracovat každá škola podle kterého má vyučovat.

Smyslem školních programů je vytvořit školskou kulturu těsně spjatou s životem místního společenství, vycházející z místních podmínek a realizující představy a cíle konkrétní školy. Systém vzdělávacích programů zavedený zákonem je nesporně smysluplný a sympatický zejména snahou umožnit každé škole ušít si v daném rámci program na tělo a tak mj. motivovat učitele k přemýšlení o dobru pro svou školu a k účinné účasti na jeho naplnění. Realizaci této dobré ideje značně problematizuje nepřipravenost učitelů na náročný úkol tvorby školního programu. Nejzazší termín zahájení výchovné a vzdělávací činnosti škol podle školních vzdělávacích programů je rok 2007.

Celý český vzdělávací systém je tvořen tříletým předškolním vzděláváním, pětiletým primárním vzděláváním a sekundárním vzděláváním. Veřejné školy poskytují vzdělání bezplatně. Povinná školní docházka je pro děti od šestého roku věku a trvá devět let, měla by být zakončena v deváté třídě základní školy. Skoro 95% dětí pokračuje se svým vzděláním na dalších školách.

Mateřské školy, poskytují předškolní vzdělání, jehož podstatou je podpora rozvoje osobnosti dítěte v oblasti citové, rozumové a tělesné, osvojení životních hodnot a mezilidských vztahů. Je poskytováno za úplatu. Stejně jako dříve jsou mateřské školy určeny dětem od 3 do 6 let, přednostně jsou přijímány děti v posledním roce před zahájením školní docházky. Zřizovateli mateřských škol jsou stát a nestátní organizace.

Základní školy jsou vzdělávací instituce, ve kterých většina populace získává základní vzdělání a plní povinnou školní docházku. Byly znovu prodlouženy na 9 let, stejně jako dříve se dělí na 1. a 2. stupeň. Dle zákona je možno zřídit i základní školy, které nemají všechny ročníky. V případě potřeby (pro děti sociálně znevýhodněné a pro; děti, u nichž lze předpokládat, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj) lze zřizovat přípravné třídy základní školy.

Střední školy (gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště) byly bezprostředně po roce 1989 rozšířeny o víceletá gymnázia (osmileté, šestileté), integrovanou střední školu a o množství nových typů středních odborných škol. Integrovaná střední škola spojuje buď studium jednoho oboru na různé úrovni, nebo více oborů. Na úrovni středních škol se významně uplatnil soukromý sektor. Podle zákona poskytují střední školy tři stupně středního vzdělání (střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem, střední vzdělání s maturitou). Liší se náročností, délkou a způsobem ukončení studia. Střední školy mohou organizovat i nástavbové a zkrácené studium.

Konzervatoře připravují pro výkon náročných uměleckých a umělecko-pedagogických činností v oborech hudba, tanec, zpěv a hudebně-dramatické umění. Po absolvování zkoušky získáme vyšší odborné vzdělání.

Vyšší odborné školy jsou novým článkem našeho školského systému. Přijímají žáky s maturitou, kterým ve dvou až tříletých vzdělávacích programech nabízejí vyšší odborné vzdělání, které rozvíjí a prohlubuje získané střední vzdělání. Studium je ukončeno absolutoriem.

Vysoké školy patří do terciárního vzdělávání, pro přijetí ke studiu na této škole je podmínkou vlastnit maturitní vysvědčení a splnit veškeré podmínky přijímacího řízení. Studenti vysokých škol mají na výběr z mezinárodně uznávaných bakalářských, magisterských a doktorandských studijních programů.

Základní umělecké školy poskytují základní umělecké vzdělání v jednotlivých uměleckých oborech. Přípravují na vzdělávání na středních, příp. vysokých školách příslušného zaměření. Organizují přípravné studium, základní studium I. a II. stupně, studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin a studium pro dospělé.

Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky poskytují vzdělání v cizích jazycích.

Školní rok u nás začíná vždy 1. září a končí 31. srpna následujícího roku, je zakončen předáním vysvědčení. Školní rok je rozdělen na dvě pololetí a tvoří podzimní, vánoční, pololetní, jarní a velikonoční prázdniny.

Tab. 3: Počty škol a žáků

Druhy škol	2004/2005		2006/2007		2008/2009		2009/2010	
	Počet škol	Počet žáků	Počet škol	Počet žáků	Počet škol	Počet žáků	Počet škol	Počet žáků
Mateřské školy	4994	286 230	4 815	285 419	4 809	301 620	4 826	312 953
Základní školy	4765	958 860	4 199	876 513	4 133	816 15	4 087	787 544
Střední školy	1967	579 584	1 482	576 585	1 438	564 326	1 433	556 260
Konzervatoře	16	3 426	18	3 534	18	3 535	17	3 435
Vyšší odborné školy	174	29 759	174	27 650	184	28 027	184	28 738
Vysoké školy	62	264 893	63	316 367	71	368 212	73	389 231

Zdroj: [Www.uiv.cz](http://www.uiv.cz). *Ústav pro informace ve vzdělávání* [online]. [cit. 2012-02-09]. Dostupné z: www.uiv.cz/clanek/149/1731

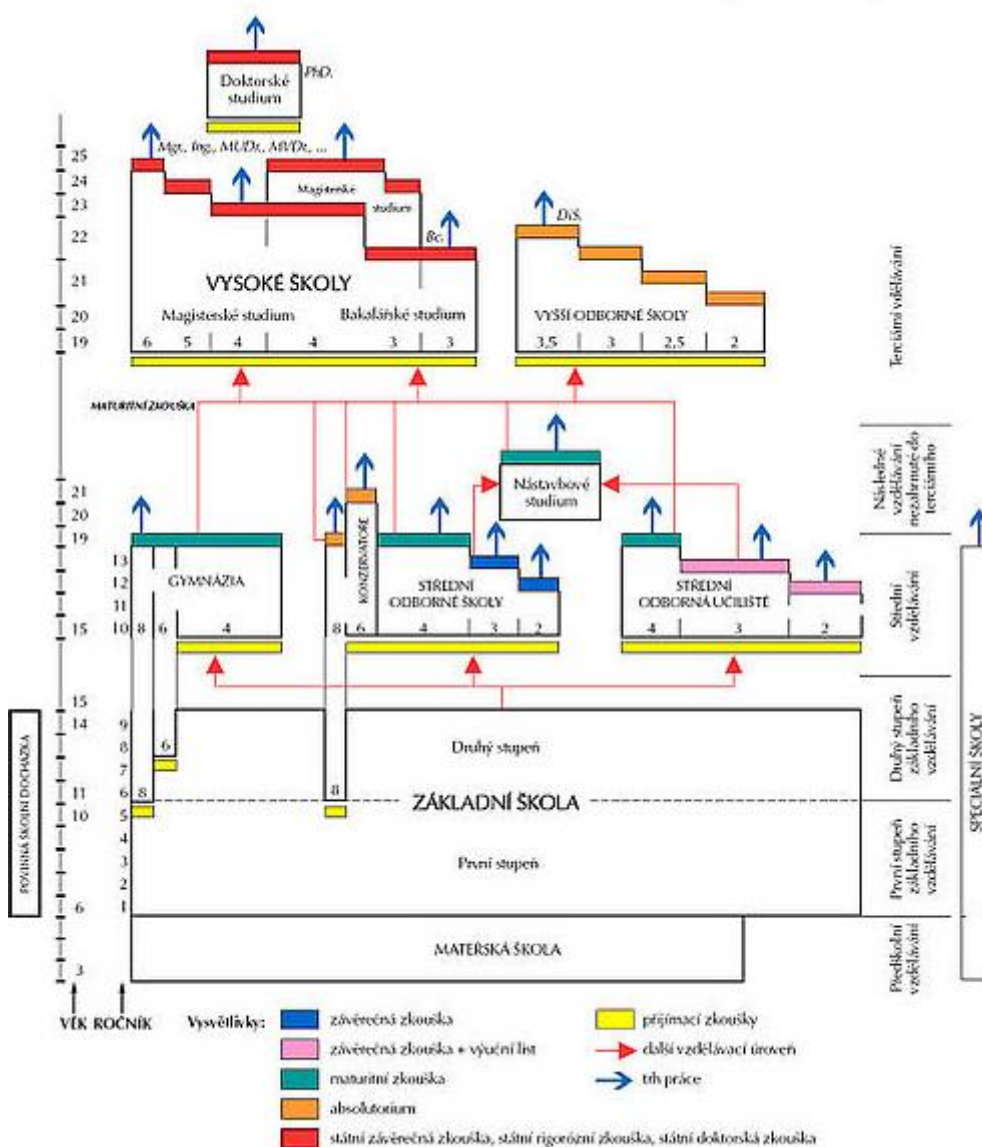
6.5.1 Spokojenost se současným školním stavem

Školství je jedna z mála oblastí, s kterou jsou lidé v naší zemi ještě celkem spokojeni. Z veřejného průzkumu z roku 1998 vyplynulo, že lidé spíše považují za problém hospodářskou kriminalitu a korupci 82%, zdravotnictví 65% a školství má jen 36%. Úroveň vyučování na základních školách pokládá za dobrou 67,1%, za špatnou jen 2,6%.

Veřejnost si špatnou situaci a souvislost s ekonomickou perspektivou evidentně vůbec neuvědomuje. Nevěnují tomu pozornost ani rodiče žáků, kterých se to přímo týká. Ačkoli v ekonomice naprostá většina obyvatel nezbytnost reformy pochopila, ve školství se naopak většina domnívá, že co bylo dobré pro ně před 20 až 30 lety, bude dobré i pro jejich děti. I vzdělaní (respektive úspěšní) rodiče často vyžadují školu, která dětem „natluče do hlav“ co nejvíce znalostí. Sami takovou školou prošli a od školy svých dětí nic jiného nechtějí. Předpokládají, že vše ostatní, co budou potřebovat jejich děti pro život (podobný životu rodičů), se dozvědí doma nebo jinde mimo školu. Školy se rády přizpůsobují těmto malým očekáváním. Skutečný výsledek vzdělávání závisí proto více na rodičích a domácím prostředí než na škole. Jen s malou nadsázkou lze říci, že celé naše školství vcelku dobře vyhovuje potřebám dětí vysokoškoláků.

Z veřejného průzkumu však také vyplynulo, že spokojeni se školstvím jsou i učitelé. Většina z nich pokládá naše školství nejenom za dobré, ale myslí si, že by si z něho mohli brát příklad i ostatní země. Přesvědčení o našem školství vychází zejména z velké izolovanosti a samostatnosti. Obzor základní školy končí přijetím žáka na střední školu, obzor střední končí maturitou a přechodem na vysokou a vysoká škola končí promoci. U nás je dán takový systém, že učitelé vyššího stupně systémem přijímacích zkoušek přímo udávají obsah výuky na nižším stupni.

Obr. 1 : Školská soustava České republiky

Zdroj: Www.onlinemodule.eu. Projekt Univerzity Pasov a Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích [online]. Německo, 2005 [cit. 2012-02-06]. Dostupné z: <http://www.onlinemodule.eu/index.php?menu=1&delsession=true&PHPSESSID=8701c26520ca7b6ca9398aad7f40d6b0>

6.6 Učitelé platy

Učitelé platy jsou nejenom v dnešní době častým diskusním tématem. Platy ve školství jsou závislé na věku učitele a počtu vyučovaných hodin. Není zde vůbec hodnocená kvalita vyučování či odvedená práce. Pro školství je typická stabilita a možný kariéerní postup je nejmenší ze všech povolání. V roce 1997 byl průměrný plat učitele na základní škole 11 788,- a na střední škole 13 400,-. Když si tyto platy srovnáme s průměrnou mzdou, tak nám to sice udělá více jak 100%, ale v porovnání průměrného platu vysokoškoláka je výplata velmi nízká.

Myslím si, že nejenom kvůli platům je volba učitelé povolání nízká. Pedagogická fakulta je většinou volbou jen těch studentů, kteří se na první pokus na jinou fakultu nedostali. Pracovníci pedagogických fakult také všeobecně říkají, že nejlepší studenti vůbec nejdou učit, anebo po krátké době brzy odcházejí. Učitelé povolání nemá perspektivu.

Vývoj učitelé mezd

„Pokaváde budou učitelé odměňování hůře než pěstitelé koní, nebudou obce kvěsti“.

K.H. Borovský

Odměňování učitelů se vyvíjelo velmi pomalu, základem bylo to, co dostávali od rodičů svých žáků a co si sami přivydělali. Mzdu v naturáliích pobírali učitelé až do roku 1785. V tomto roce byla vydaná tzv. kongrua, která nařizovala, aby část platu dostávali učitelé již přímo v penězích. Učitelé žili v bídě a ještě museli vyplácet pomocníky, kteří vypomáhali při velkém počtu žáků a museli také převzít výuku, když učitel onemocněl. Proto se stalo běžné, že učitelům dělali pomocníky jejich děti a manželky. Učitelství se dědilo z generace na generaci.

V této době se tradovalo, že učitelé by při lepším postavení a platu zpyšněli a že i to jejich učení a vzdělání za moc nestojí, hraní si s dětmi přeci není taková práce. Učitel by se měl pro své povolání obětovat.

Největším kritikem špatného materiálního postavení učitelů byl Karel Havlíček Borovský. Zásadní změnu ve školství a především odměňování učitelů provedl říšský školský zákon z roku 1869. Zákon jasně udává, že učitel má obdržet peněžní plat a že i nejmenší plat musí být v takové výši, aby se učitel mohl věnovat jen svému povolání a nemusel si nikde přivydělávat. Učitelé byli dříve hodně hudebně nadaní a přivydělávali si hraním na svatbách či zábavách. Plat učitele se posuzoval podle velikosti obce. Obce byly rozděleny do 4 velikostních skupin a učitel ve větší obci dostával také větší plat. Tento zákon však platil jen pro učitele obecných škol. V měšťanských školách již mzda na velikosti obce nezáležela. Na gymnáziích vyučovali profesori, kteří museli mít univerzitu, a proto byli odměňováni stejně jako státní úředníci.

K další větší změně v odměňování pak došlo až v roce 1875. Platy všech učitelů se zvyšovaly, zásadní změnou bylo srovnání platů mužů a žen v učitelském povolání – dosud dostávaly ženy pouze 80% z mužského platu. Srovnání platů však vedlo k tomu, aby se učitelky věnovaly pouze svým učitelským povoláním, proto jim byl nařízen celibát. Mít rodinu mohly pouze učitelky ženských ručních prací a domácího hospodaření.

Učitelé stále bojovali za své platy, což se i někdy proti nim obrátilo ve zlém, museli si ale uvědomit, že učitelské povolání patřilo k celkem dobře placenému povolání oproti ostatním.

Až v roce 1956 byl zaveden systém, v němž byli učitelé rozvrženi do tří odměňových tříd (učitelé 1. – 5. ročníku, učitelé 6. – 8. ročníku a učitelé 9. -11. ročníku). V roce 1984 byl stanoven mzdový řád, který předpisoval i počty výukových hodin.

Nový předpis mzdy platný od 1. 9. 1987 byl výhodný pro nově nastupující zaměstnance, ale značnou nevýhodu pro starší učitele. Služebně starší pracovníci neměli ani naději na zvýšení svého platu, naopak novým zaměstnancům se zvyšoval plat docela rychle.

6.7 Osobnost učitele

Mnozí z nás si to vůbec neuvědomují, ale učitelé musí mít spoustu znalostí, schopností i dovedností ke své profesi. Určitě nenalezneme žádnou definici na kvalitního, dokonalého či efektivního učitele. Ani délka učitelské praxe a pracovní zkušenosti nám nikdy nezaručí jeho kvalitu, dobré výsledky může mít nejenom učitel s dlouholetou praxí, ale i mladý kantor může prokázat dobré výsledky. Nezáleží na tom, jaké vlastnosti a zkušenosti vyučující má, ale jak to dělá a jak se také umí ke své práci postavit a čelit všelijakým nahodilým situacím.

Učitelé musí zvládnout mnoho funkcí, není to jenom vyučování žáků, ale musí také kontrolovat a hodnotit, motivovat žáky k učení, vést k samostatnosti v učebních činnostech, pomoci s volbou vzdělávací i životní cesty žáka (samozřejmě ve spolupráci s rodiči a výchovným poradcem).

Po každém učiteli jsou požadovány obecné pedagogické dovednosti. Komunikační dovednosti – srozumitelný projev a dobré jazykové prostředky, musí také umět navodit kontakt s žáky na základě vyučovací látky. Mezi organizační dovednosti patří výukové cíle a postupy. V informačních dovednostech musí přetvářet informace v obsah učebního plánu, rozvíjet a aplikovat systém vyučování, využívat didaktické prostředky, vést komunikaci s žáky. Mobilizujícími dovednostmi a návyky upoutávají pozornost žáků, projektují, kontrolují a hodnotí práci studentů.

Učitelské povolání nepatří v dnešní době mezi lukrativní zaměstnání, už jen pro stále řešící se platy. I požadavky na učitelskou profesi nejsou malé, organizační schopnosti a sklon k organizační činnosti, přirozený kladný poměr k lidem a k životu, aktivita a činnost, široké kulturní zájmy, plastičnost v mluvních projevech a ve vystupování, specifické sklony k odbornosti. Pro učitelství jsou také určité povahy, které nepatří k vhodným př. vznětlivost, pasivita.

6.7.1 Učitelé a tělesné tresty

„Škola bez kázně, mlýn bez vody. Neboť odejmeš-li mlýnu vodu, musí se zastavit. Zrovna tak odejmeš-li škole kázeň, všechno musí ochabnout.“

Jan Amos Komenský

Při pohledu na minulost našeho školství se opravdu poměrně často setkáváme s představou, že rákoska a tělesné tresty byly nejen obvyklým, ale i zcela charakteristickým rysem škol. Popravdě je zapotřebí konstatovat, že tomu tak v určitém období skutečně bylo.

Rákoska a tělesné tresty byly základem naší školy tehdy, když si jimi vynucoval pozornost a klid učitel. A to bylo především v době, kdy neměl ani odpovídající vzdělání pro zastávání učitelské profese, ani zájem své žáky zaujmout a vzbudit jejich pozornost či zachovat ve třídě klid jiným způsobem. Bylo to v době, kdy mnoho učitelů a především ve vesnických školách se rekrutovalo z vysloužilých vojáků, kterým vojenský způsob udržování kázně rákoskou byl nejen blízký, ale byl pro ně i zcela obvyklý.

Rozhodně to však neznamená, že by byly děti ve školách tvrdě mláceny trestány za každé provinění. Ve školách se nejvíce trestala krádež a lež, nejtěžší tělesné tresty pak byly udělovány především za krádeže na poli. Tedy za činy spáchané mimo školu a školní docházku. Tomu samozřejmě odpovídal i způsob tělesných trestů. Ty nevykonávali osobně učitelé, ale obvykle obecní drábové.

Tělesné tresty byly oficiálně povoleny až do roku 1870, kdy byly v rakouské monarchii novým školním řádem zrušeny. Skutečnost, že oficiálně byly tělesné tresty v našich školách zrušeny, neznamenalo, že již žádný učitel žádného žáka fyzicky nedotkl a že ho třeba i před celou třídou neztrestal. Existující norma ovšem vytvářela prostor pro případné přísné disciplinární potrestání takového učitele.

ZÁVĚR

Hlavní úlohou vzdělávání a výchovy je nalézt, podpořit a podnítit vývoj nejen dítěte, ale i každého jedince a vypěstovat ho podle jeho možností a schopností k plnému rozvoji. Vzdělávání by mělo směřovat k individualizaci a diferenciaci tak, aby každý měl možnost najít, rozvinout a uplatnit své nadání.

Učitelé jsou v naší společnosti velmi důležití, podílejí se na tvorbě vzdělávacího obsahu a koncepci vyučování. Jejich nejdůležitějším úkolem je studenty vzdělávat a vychovávat, nesou odpovědnost za efektivitu vyučování a výsledky vzdělávání.

Při sledování žáka a jeho učitele poznáváme důležitost přístupu. Neboť o tom, kým a čím bude tento žák, až dospěje, spolurozhodují také faktory jako žakovy vlohy, rodinné prostředí, celý jeho předchozí vývoj od narození až do okamžiku, kdy je svěřen danému učiteli. Ten pak ovšem vnáší do procesu jeho dalšího vývoje své subjektivní prvky, jimiž se snaží dovést ho k cíli, který si naplánoval. Podobně je to, když i jednotlivého žáka dosadíme celou mladou populaci a za jednotlivého učitele celý školský systém. To, jak tato mladá populace vyrostе a jaké budou příští generace jejich potomků, závisí na mnoha faktorech, které přesahují možnosti školského systému.

Pro učitele je důležité udržet si autoritu. Čím více vyučující ví a umí, tím více ho žáci mohou napodobovat, a tedy přijímat jeho autoritu. Naopak nedostatečné vzdělání nebo neznalost praxe vede k poklesu autority. Úloha dnešního učitele je v tom stále nesnadnější, protože společenské poznání a praxe se velmi rychle vyvíjejí, a nadto se žáci o novinkách dovídají i z televize, časopisů, rozhlasu atd. Nutnost stálého sebevzdělávání, která z toho vyplývá, má i kladnou stránku, protože rozvíjí věcný zájem učitele o předmět vyučování a ten se přenáší i na žáky a vytváří příznivou citovou základnu pro jejich učení.

Učitel musí být vždy připraven zaujmout stanoviska k nejrůznějším souvislostem vyučovaného předmětu a života svých žáků. Proto jsou významné velká znalost praxe a široký ekonomický, sociální, politický a kulturní rozhled i znalost lidí.

Musíme si také uvědomit, že vzdělání a vlastně tím školství nás připravuje na celoživotní zaměstnatelnost a konkurenceschopnost. Nejenom proto bychom měli sledovat stav nynějšího ale i budoucího českého školství.

V současném školství vidím za problém stárnutí pedagogického sboru, což souvisí s nedostatkem nastupujících mladých učitelů, pro které není vyučování atraktivní především finančně, proto jdou absolventi pedagogického studia pracovat raději do jiných oborů.

Cílem této diplomové práce byla analýza učitelského vzdělávání od školských reforem v 18. století až po současnost. Vytvoření uceleného přehledu, ve kterém nalezneme všechny zákony, předpisy a jiné nezbytné nařízení pro výkon učitelského povolání. Vzhledem k tomu, že legislativní opatření se vyvíjí a vstupují v platnost postupně, tak se také postupně utváří učitelské vzdělávání.

Přínos této diplomové práce shledávám ve shrnutí vývoje učitelského vzdělávání a odborné způsobilosti tohoto povolání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

JANUSOVÁ, Jana. *Marie Terezie : legendy a skutečnost*. 2. Karviná : Amosium servis, 1995. 189 s. ISBN 80-85498-30-8.

JANUSOVÁ, Jana; KÁŇA, Otakar. *Její veličenstvo Marie Terezie*. 1. Praha : Mladá fronta, 1987. 176 s. ISBN 23-010-87.

MORKES, František. *Články RVP* [online]. 18.10.2006 [cit. 2011-10-07]. Www.rvp.cz. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/IZ/827/TEREZIANSKA-REFORMA-V-CESKEM-SKOLSTVI.html>>

PÁNKOVÁ, Markéta; ŠIMEK, Eduard ; ŠUSTOVÁ, Magdaléna. *Odkaz J.A. Komenského. Tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě : Malý katalog expozice o dějinách školství*. Vyd. 1. Praha : Finidr, s.r.o., 2009. 79 s. ISBN 978-80-86935-09-6.

VOJTÍŠEK, Václav. *Karlova univerzita vždy jen naše*. Vyd. 1. Brno : A. Píša, 1946. 128 s.

ŠARFÁNEK, Jan. *VÝVOJ SOUSTAVY OBECNÉHO ŠKOLSTVÍ V KRÁLOVSTVÍ ČESKÉM OD ROKU 1769-1895 : PŘÍSPĚVEK K DĚJINÁM ČSKÉHO VYUČOVÁNÍ*. Praha : F. Kytka, 1897. 304 s.

MORKES, František. *Devětkrát o českém školství*. Vyd. 1. Praha : Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 2004. 52 s. ISBN 80-901461-6-3.

CIPRO, Miroslav. *Galerie světových pedagogů : od starověku k osvícenství*. Praha : M. Cipro, 2002. 592 s. ISBN 80-238-7452-7.

MORKES, František. *Československé školy v letech 2. světové války*. Vyd. 1. Praha : Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 2005. 35 s. ISBN 80-901461-8.

WOLF, Josef, et al. *Školství v Československé socialistické republice*. Praha : Ústav školských informací při MŠ ČSR, 1982. 119 s.

Školství v pohybu 1990-1995. Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 1996. 19 s.

PAŘÍZEK, Vlastimil . *UČITEL A JEHO POVOLÁNÍ*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 124 s. ISBN 14-563-88.

STRNAD, Emanuel . *VLASTENECKÝ UČITEL*. Vyd. 1. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1955. 279 s.

Www.hamelika.cz/ostatni/skolstvi.htm [online]. 1973 [cit. 2011-12-01]. Historie Mariánských Lázní a okolí. Dostupné z WWW: <www.hamelika.cz>.

VALIŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. 1.vyd. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1734-0.

Www.onlinemodule.eu. *Projekt Univerzity Pasov a Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích* [online]. Německo, 2005 [cit. 2012-02-06]. Dostupné z: <http://www.onlinemodule.eu/index.php?menu=1&&delsession=true&PHPSESSID=8701c26520ca7b6ca9398aad7f40d6b0>

Česká republika. *Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v Evropě*. In: 2009/2010.

Česká republika. *Organizace vzdělávací soustavy České republiky*. In: 2009/2010.

Www.uiv.cz. *Ústav pro informace ve vzdělávání* [online]. [cit. 2012-02-09]. Dostupné z: www.uiv.cz/clanek/149/1731

Www.msmt.cz. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2012-02-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vzdelavani-pedagogu>

PRŮCHA, Jan. *Učitel: Současné poznatky o profesi*. vyd. 1. Praha: Portál, s.r.o., 2002. ISBN 80-7178-621-7.

PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, s.r.o., 2002. ISBN 80-7367-047-X.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogická encyklopedie*. vyd. 1. Praha: Portál, s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

E-PEDAGOGIUM III/2010: Nezávislý odborný časopis určený pedagogickým pracovníkům všech typů škol. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISSN 12-13-7758.

Zákony pro lidi [online]. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz>

Český statistický úřad. *Www.czsu.cz* [online]. [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: www.czsu.cz/csu/210ediciplan.nsf/p/3314-10

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obr. 1 : Školská soustava České republiky

Seznam tabulek

Tab. 1: Počet škol, studentů, profesorů v období 1. republiky

Tab. 2: Počty českých žáků na gymnáziích

Tab. 3: Počty škol a žáků

Seznam grafů

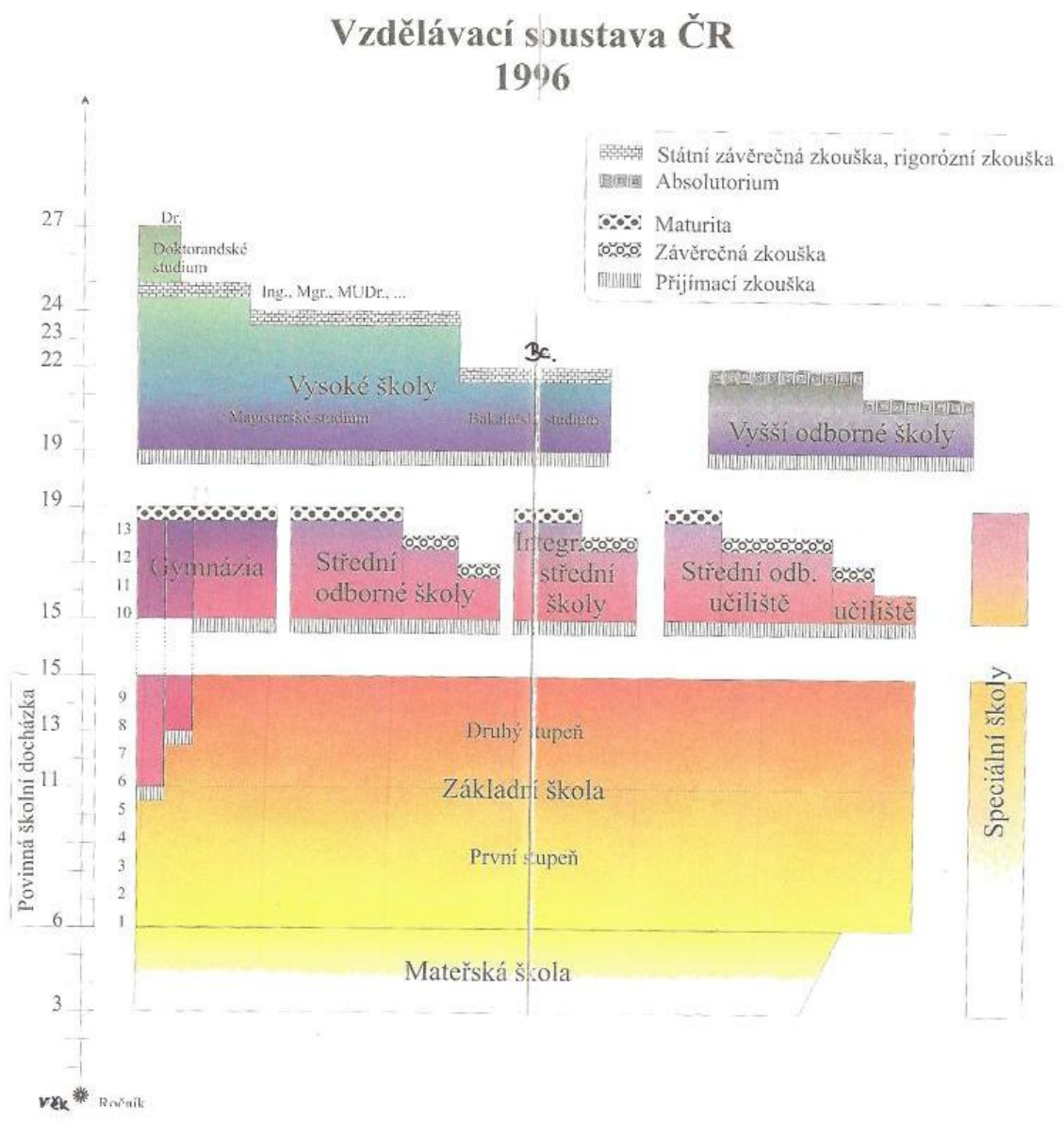
Graf 1: Přehled pedagogických pracovníků v letech 1928 - 1968

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVA ČR 1996	I
PŘÍLOHA B – VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVA ČSSR 1989	II

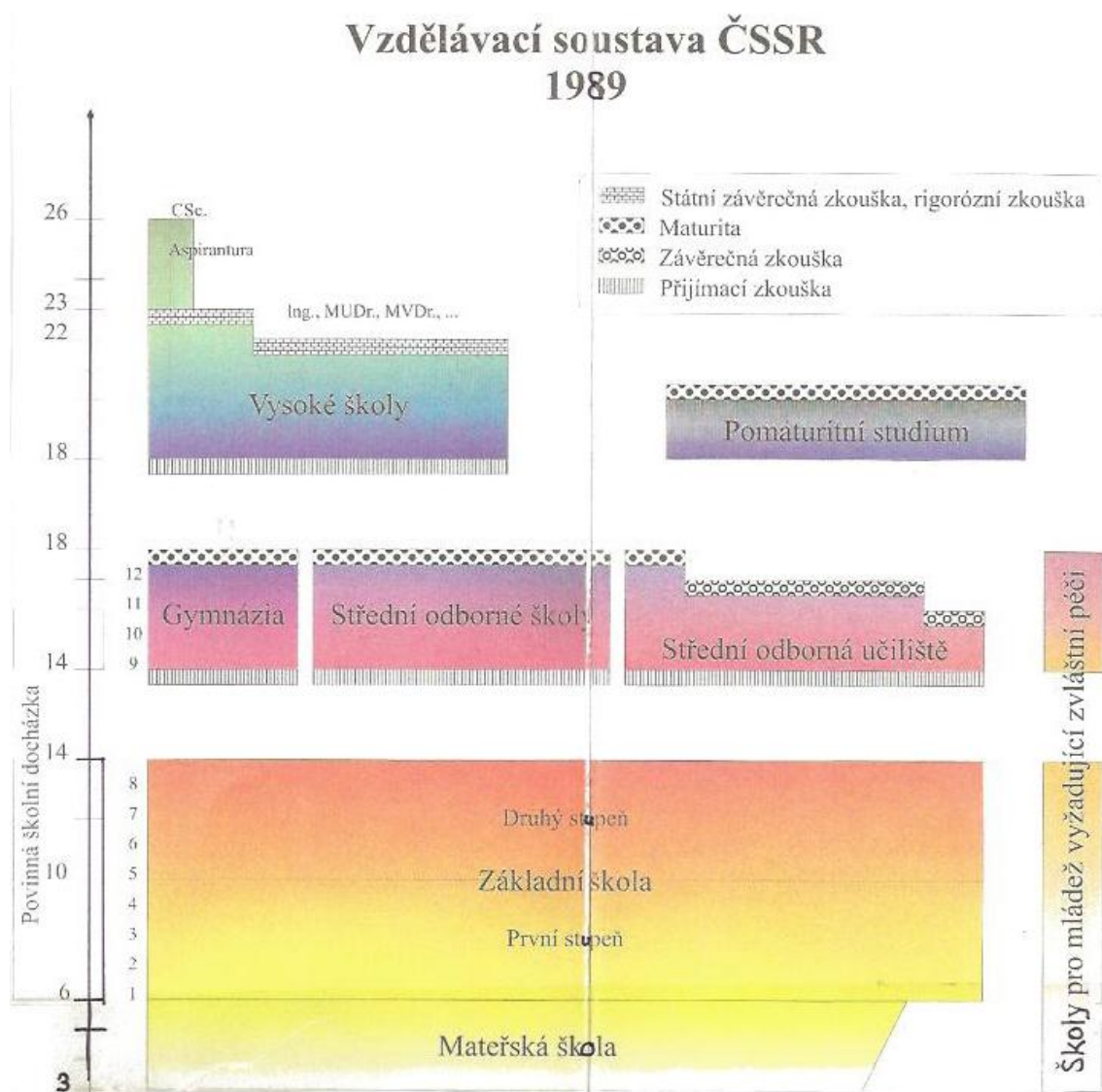
PŘÍLOHY

Příloha A – Vzdělávací soustava ČR 1996

Zdroj: Školství v pohybu 1990-1995. Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 1996.

Příloha B – Vzdělávací soustava ČSSR 1989

Zdroj: *Školství v pohybu 1990-1995*. Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 1996.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lucie Ocásková

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Vývoj učitelského vzdělávání v oblasti národního školství

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 65

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů české literatury a pramenů: 20

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 0

Počet internetových zdrojů: 8

Vedoucí práce: PhDr. Tereza Vacínová